

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Katja Dahlgren ja Anne Vatén

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista yhteistyössä huoltajien kanssa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalinen hyvinvointi

Opinnäytetyö

10.4.2019

Tekijä(t) Otsikko	Katja Dahlgren ja Anne Vatén Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista yhteistyössä huoltajien kanssa
Sivumäärä Aika	53 sivua + 1 liite 10.4.2019
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalinen hyvinvointi
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Saira Nevanen Lehtori Seija Mäenpää
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista: Millaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja he kertovat käyttävänsä suunnitelluissa tapaamisissa tai muussa sovitussa toiminnassa tapahtuvassa yhteistyössä huoltajien kanssa, sekä mikä näitä valintoja heidän kertomansa mukaan ohjaa. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös, millaiset pedagogisen dokumentoinnin tavat toimivat varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan parhaiten, kun tavoitteena on huoltajien osallisuuden lisääminen. Tavoitteena tällä opinnäytetyöllä on tuottaa ajankohtaista tietoa pedagogisesta dokumentoinnista pääkaupunkiseudulla. Opinnäytetyö on toteutettu osana Metropolia Ammattikorkeakoulun hanketta Pedagoginen dokumentointi osana oman työn arviointia ja osallisuuden tukemista.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuksellinen osio toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin haastatteleamalla varhaiskasvatuksen opettajia kuudessa varhaiskasvatustyksikössä pääkaupunkiseudulla. Haastateltujen varhaiskasvatuksen opettajien käsitys pedagogisesta dokumentoinnista ja sen tarjoamista mahdollisuuksista huoltajien kanssa oli monipuolinen. Monet vastaajista kokivat valokuvien ja videoiden tuottamisen yhtenä mielekkäimpänä dokumentointitapana, jota käytettiin useimmin myös huoltajien osallisuutta lisäämään pyrkivässä toiminnassa osana viestintää ja muuta vuorovaikutusta. Myös varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut sekä vanhempainillat nähtiin luontevina tilaisuuksina pedagogiselle dokumentoinnille, ja huoltajia kannustettiin osallistumaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määritelmään pedagogisesta dokumentoinnista oli perehdytty tarkasti, ja varhaiskasvatuksen opettajat olivat osallistuneet myös pedagogista dokumentointia koskevaan kehittämistyöhön esimerkiksi Pedagoginen dokumentointi -hankkeen seminaariin osallistuen tai aiheeseen omassa varhaiskasvatustyksikössä paneutuen.</p> <p>Haasteena koettiin henkilöstön määrään ja kiireeseen liittyvä resurssien vähyys sekä toisinaan myös asianmukaisten tai toimivien dokumentointivälineiden puuttuminen. Myös pedagogisen dokumentoinnin käsite herätti yhä osalle vastaajista kysymyksiä tai erimielisyyksiä. Haastatteluaineistomme perusteella varhaiskasvatuksen opettajien valmiuksia pedagogisen dokumentoinnin prosessiin yhteistyössä huoltajien kanssa tulisi vielä vahvistaa lisäämällä esimerkiksi tietoa huoltajien osallistumisen mahdollisuuksista ja tätä tukevista erilaisista pedagogisen dokumentoinnin tavoista.</p>	
Avainsanat	Pedagoginen dokumentointi, huoltajat, osallisuus

Author(s) Title	Katja Dahlgren and Anne Vatén Early Childhood Education Teachers' Experiences of Pedagogical Documentation in Cooperation with the Guardians
Number of Pages Date	53 pages + 1 appendix 10 Apr 2019
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Early Childhood Education
Instructor(s)	Saila Nevanen, Principal Seija Mäenpää, Senior Lecturer
<p>This Bachelor's thesis studies, how the early childhood education teachers in the capital region are experiencing the pedagogical documentation. The thesis concentrates on the planned meetings or other agreed cooperation between the early childhood education teachers and the guardians. The thesis studies what kind of pedagogical documentation methods the early childhood education teachers are using according to them, what in their opinion motivates the selection of the methods, and which methods they see as the best methods when the aim is to increase the level of the participation of the guardians. The aim of this Bachelor's thesis was to produce current information on pedagogical documentation in the capital region and it was done in cooperation with the Pedagogical Documentation project run by Metropolia University of Applied Sciences.</p> <p>The thesis was conducted a qualitative research. The data was collected by interviewing early childhood education teachers in six early childhood education centers in the capital region. The data indicated that early childhood education teachers had a diverse understanding of the pedagogical documentation and of the possibilities it offers for the cooperation with the guardians. Many of the early childhood education teachers felt that photos and videos were among the most pleasant ways to make documentation. Photos and videos were also one the most used documentation methods in communication and other interaction when the aim was to increase the participation of the guardians. The early childhood education discussions and the parents' evenings were seen as a natural situation for pedagogical documentation, and the guardians were encouraged to participate widely. The early childhood education teachers were familiar with the description of the pedagogical documentation presented in the National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care, and they had also participated in development work as part of the Pedagogical Documentation project or in their own workplace.</p> <p>Limited resources and rush were seen as a challenge, and also the technical equipment were in some cases lacking or poor. The concept of pedagogical documentation still raised some questions or disagreements among the staff. On the basis of the interviews, the data indicate that early childhood education teachers would benefit from strengthening their skills in performing pedagogical documentation in cooperation with the guardians by providing them information of the possibilities and the different methods available for increasing the level of participation of the guardians.</p>	
Keywords	pedagogical documentation, guardians, participation

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen keskeisenä työmenetelmänä	2
2.1	Pedagogisen dokumentoinnin määritelmä	2
2.2	Työmenetelmän kehitysvaiheet	3
2.3	Työmenetelmä tällä hetkellä Suomessa	4
2.3.1	Tarkoitus ja tavoitteet	4
2.3.2	Dokumentointitavat käytännössä	5
2.3.3	Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja lapsilähtöisyys	9
2.3.4	Toiminnan arviointi ja kehittäminen	13
2.3.5	Työmenetelmän haasteita	15
3	Huoltajien osallisuus	17
3.1	Osallisuuden käsite	17
3.2	Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa	18
3.3	Huoltajien osallisuus pedagogisen dokumentoinnin prosessissa	22
4	Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	25
5	Opinnäytetyön tutkimuksellisen osion menetelmälliset valinnat ja toteutustapa	25
5.1	Puolistrukturoitu teemahaastattelu	25
5.2	Kohdejoukko ja käytännön toteutus	27
5.3	Aineiston analyysin periaatteet ja menetelmät	29
6	Tulokset	30
6.1	Pedagoginen dokumentointi suunnitelluissa tapaamisissa	30
6.2	Pedagoginen dokumentointi muussa sovitussa toiminnassa	34
6.3	Valintoja ohjaavat lähtökohdat	38
6.4	Huoltajien osallisuutta parhaiten lisäävä pedagoginen dokumentointi	42
7	Johtopäätökset	45
8	Pohdinta	48
	Lähteet	50
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelukysymykset	

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on varhaiskasvatuksessa käytettävä työmenetelmä pedagoginen dokumentointi. Tarkastelemme aihetta varhaiskasvatuksen opettajien käyttämien pedagogisen dokumentoinnin menetelmien sekä huoltajien osallisuuden näkökulmasta. Käymme läpi pedagogisen dokumentoinnin taustaa, periaatteita ja käytännön menetelmiä keskittyen erityisesti suunnitelluissa tapaamisissa tai muussa sovitussa toiminnassa tapahtuvaan huoltajien kanssa toteutettavaan pedagogiseen dokumentointiin. Suunnitelluilla tapaamisilla tarkoitamme esimerkiksi varhaiskasvatuskeskusteluja sekä huoltajille järjestettäviä yhteisiä vanhempainiltoja. Muu sovittu toiminta voi olla esimerkiksi eri tavoin tapahtuvaa viestintää ja kohtaamisia. Opinnäytetyössämme käytämme lasten vanhemmista ja muista huoltajista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista yhteisnimitystä huoltajat, varhaiskasvatuksen työntekijöistä yhteisnimitystä henkilöstö, ja aiemmin käytössä olleen käsitteen kasvatuskumppanuus sijaan viittaamme huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. (OPH 2018: 8–9, 34.)

Opinnäytetyömme on osa lokakuussa 2018 käynnistynyttä Metropolia Ammattikorkeakoulun hanketta Pedagoginen dokumentointi osana oman työn arviointia ja osallisuuden tukemista. Hankkeen yhteistyökumppaneina toimivat kahdeksan Espoon kaupungin suomenkielistä varhaiskasvatussyksikköä sekä viisi Pilke päiväkodit Oy:n varhaiskasvatussyksikköä. Hankkeen tarkoituksena on kehittää pedagogisen dokumentoinnin käyttöä varhaiskasvatuksen arviointiprosessissa eri varhaiskasvatussyksiköissä sekä lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiuksia tukea huoltajien ja lasten osallisuutta pedagogisen dokumentoinnin prosessissa. (Metropolia 2018.)

Arviomme mukaan pedagogisen dokumentoinnin menetelmien tavoitteellista käyttämistä huoltajien kanssa ei ole vielä tutkittu Suomessa laajalti. Aihetta läheltä sivuavia tutkielmia tai opinnäytetöitä löytyy viime vuosilta useita, mutta ne keskittyvät varhaiskasvatuksen opettajien ja lasten näkökulmaan, tai tietyn dokumentointitavan käyttämiseen pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Tutkimuskysymyksen tasolla huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksen pedagogisessa dokumentoinnissa ovat tarkastelleet vain harvat.

Pedagoginen dokumentointi on aiheena ajankohtainen ja tärkeä, sillä se on ollut Suomessa velvoittavaa vasta 1.8.2017 alkaen (OPH 2016: määräys). Aihetta pitkäaikaisesti tutkineen Kati Rintakorven (2018) mukaan monille varhaiskasvatuksen opettajille on

tuottanut haasteita perehtyä tarkemmin pedagogiseen dokumentointiin ymmärtääkseen sille Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittelemät vaatimukset. Perehtymistä ovat vaikeuttaneet esimerkiksi ajankäytöllisten resurssien puute tai dokumentoinnin oppimisen ongelmat. Varhaiskasvatuksen opettajilta vaaditaan laajempaa ajattelutavan muutosta, jotta he voivat omaksua dokumentoinnin pedagogisen ulottuvuuden pelkän toiminnan näkyväksi tekemisen sijaan. (Rintakorpi 2018: 46, 52, 54–58.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksessa yhteistyössä huoltajien kanssa toteutettavasta pedagogisesta dokumentoinnista pääkaupunkiseudulla sekä varhaiskasvatuksen opettajien pedagogiseen dokumentointiin liittyvien menetelmien erilaisista käyttötavoista ja niiden tavoitteista. Tutkimuskysymyksemme ovat: minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja varhaiskasvatuksen opettajat kertovat käyttävänsä työssään suunnitelluissa tapaamisissa tai muussa sovittuissa toiminnassa yhteistyössä huoltajien kanssa, ja mikä näitä valintoja ohjaa; sekä millaiset pedagogisen dokumentoinnin tavat toimivat varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan parhaiten, kun tavoitteena on huoltajien osallisuuden lisääminen.

2 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen keskeisenä työmenetelmänä

2.1 Pedagogisen dokumentoinnin määritelmä

Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa käytettävää keskeistä työmenetelmää, jonka avulla varhaiskasvatusta on mahdollista suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää (OPH 2018: 37). Dokumentoinnin sijaan, joka keskittyy varhaiskasvatuksen leikekirjamaiseen tallentamiseen sekä näkyväksi tekemiseen, pedagogisessa dokumentoinnissa havainnointi, dokumentointi ja niiden tavoitteellinen reflektointi yhdistyvät prosessina pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuudeksi (Rintakorpi 2018: 11, 57; Alasuutari & Markström & Vallberg-Roth 2014: 30–31). Pedagogista dokumentointia ohjaa Opetushallituksen julkaisema Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 -asiakirja (OPH 2018), joka on valtakunnallinen määräys varhaiskasvatuksen suunnittelemisesta ja toteuttamisesta, ja jota varhaiskasvatuksessa tulee noudattaa jatkuvasti ja suunnitelmallisesti. Se velvoittaa kaikkia varhaiskasvatusta järjestäviä tahoja huomioimaan ohjeet paikallisissa toimintasuunnitelmissaan. (OPH 2018: määräys; Rintakorpi 2018: 27.)

2.2 Työmenetelmän kehitysvaiheet

Pedagogisen dokumentoinnin juuret ovat Italiassa, jossa ryhdyttiin jo toisen maailmansodan jälkeen rakentamaan uudenlaista lapsipedagogiikkaa. Lähtökohdaksi tuli aiemman aikuislähtöisen ja usein katolisen kirkon järjestämän kasvatuksen sijaan lasta kunnioittava ja lapsesta itsestään lähtevä toimintatapa, jossa lasta kuunnellaan ja hänen aloitteisiinsa tartutaan. Lasten huoltajien aktiivisuuden myötä Reggio Emilian kaupunkiin perustettiin päiväkotia, jotka toimivat kunnallisina 1960-luvulta lähtien. Keskeisenä pedagogina toimi Loris Malaguzzia, jonka pedagogisen johtajuuden aikana Reggio Emiliassa muodostui uudenlainen käsitys lasten ja aikuisten rooleista lasten oppimisessa. Sen mukaan lapsi on oman oppimisensa, kasvamisensa ja kehittymisensä pääroolissa. Lapselle tarjotaan erilaisia haasteita ja ihmettelyn kohteita, ja hänen oma rytminsä määrittelee etenemisen tahdin. Lapsi nähdään uteliaana, tutkivana hahmona, joka ottaa haltuun maailmaa ympärillään sekä itsenäisesti että vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsi pääsee oppimaan uutta ilman rajoja eri oppiaineiden, tieteenlajien ja taiteenlajien välillä tutkien eri asioita teemojen ja projektien avulla ilmiöpohjaisesti. (Heinimaa 2011: 277–279.)

Tutkiakseen oppimista ja kehittääkseen omaa työtään reggiolaiset pedagogit kehittivät työmenetelmän, joka vastaa Heinimaan (2011) mukaan nykyistä pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Erilaisia dokumentteja lasten työskentelystä ja toiminnasta tallioimalla he saivat kerättyä sellaista aineistoa, jonka avulla oli mahdollista esimerkiksi suunnitella pedagogisia projekteja, tehdä tutkimusta ja edistää yhteistyötä huoltajien kanssa. Tärkeänä tavoitteena oli tehdä oppimista näkyväksi siten, että lasten oppimistrategioita ja opettajien käyttämiä lähestymistapoja eri teemoihin liittyen oli mahdollista tutkia. Prosessiin kuului dokumenttien tarkasteleminen yhdessä lasten kanssa, kuten myös niiden reflektointi ja arvioiminen. Tuotetun tiedon avulla opettajan oli mahdollista ottaa opettamisensa lähtökohdaksi lasten omat oppimistavoitteet omien opettamisen tavoitteidensa sijaan. (Heinimaa 2011: 280.)

Reggiolainen pedagogiikka nousi laajempaan tietoisuuteen 1980-luvulla siitä tehdyn näyttelyn myötä. Ajattelutavan muutos lasten oppimiskäsitykseen ja opetuksen toteuttamistapaan liittyen oli niin suuri, että siitä kiinnostuttiin laajasti. Reggio Emilia -lähtöistä dokumentointia alkoivat tutkia ja kehittää niin yhdysvaltalaiset kuin ruotsalaisetkin tutkijat. Ruotsalaisten reggiolaista dokumentointia analysoineen tutkimuksen tuloksena otettiin käyttöön käsite pedagoginen dokumentointi, joka määriteltiin prosessiksi, joka

koostuu havainnoinnista, dokumentoinnista eli prosessin sisällöstä, sekä reflektoinnista. Myöhemmin myös reggiolaiset ja yhdysvaltalaiset tutkijat ovat omaksuneet pedagogisen dokumentoinnin käsitteen aiemman dokumentointi-käsitteen rinnalle. Edellä mainittujen pohjoisamerikkalaisen ja skandinaavisen tradition lisäksi aiheeseen liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä on tehty myös Australiassa, Uudessa-Seelannissa, Iso-Britanniassa, Saksassa ja Italiassa. (Rintakorpi 2018: 19–20.)

Suomessa varhaiskasvatuksen dokumentointiin liittyy poliittisia tavoitteita sekä periaatteita. Rintakorpi (2018) esittelee Kirsti Karilan vuonna 2012 tekemää kuvausta suomalaisen varhaiskasvatukseen vaikuttavasta pohjoismaisesta varhaiskasvatustaloudesta, jonka perinteeseen kuuluu demokraattisen osallistumisen mahdollisuus. Suomessa varhaiskasvatuksen tasa-arvoista saatavuutta on pystytty tukemaan ja varmistamaan hallinnollisten dokumenttien avulla. Niiden kautta on voitu myös osoittaa tuotetun toiminnan olleen tasa-arvoista käytännön tasolla. Varhaiskasvatuksen dokumentoinnin perinne pohjautuu Suomessa siis vahvasti tasapuolisuutta korostavaan lähtökohtaan, joka on johtanut aiemmin myös siihen, että kaikille lapsille on tuotettu samanlaisia dokumentteja, kuten esimerkiksi kaikille samanlaiset askartelutehtävät, jotka on asetettu seinälle vieretysten. Reflektiosta, arvioinnista ja toimintakulttuurin muokkaamisen mahdollisuudesta irrallisena tuotetut dokumentit ovat kuitenkin pedagogisen dokumentoinnin sijaan vain varhaiskasvatuksen tallentamista. (Rintakorpi 2018: 28.) Pedagogisessa dokumentoinnissa olennaista on dokumenttien reflektointi yhteisenä prosessina, jonka tuloksena syntynyttä tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2018: 10.) Pedagogisessa dokumentoinnissa korostuvat osallisuus, toimijuus ja demokratia (Rintakorpi 2018: 30).

2.3 Työmenetelmä tällä hetkellä Suomessa

2.3.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Pedagoginen dokumentointi on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) varhaiskasvatuksen keskeiseksi työmenetelmäksi. Sen tarkoituksena on tuottaa tietoa muun muassa lasten elämästä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta ja tarpeista, kuten myös heidän kehityksestään ja oppimisestaan. Näitä tietoja voidaan käyttää toiminnan suunnittelun perustana. (OPH 2018: 37.) Pedagogisen dokumentoinnin yhtenä tarkoituksena onkin auttaa tarkastelemaan, millä tavalla ryhmän pedagogiset käytännöt vastaavat lapsiryhmän mielenkiinnon kohteita. (Ahonen 2017: 140–141.) Konkreettisesti

ten dokumenttiansa osalta pedagoginen dokumentointi voi koostua muun muassa valokuvista ja lomakkeista. Dokumentteja voivat tuottaa lasten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi myös huoltajat, ja havaintoja ja dokumentteja tulkitaan vuorovaikutuksellisesti (Rintakorpi 2018: 11, 45; Dahlberg & Moss & Pence 2013: 156.). Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja myös huoltajien osallistumisen toiminnan arvioimiseen, suunnitteluun ja kehittämiseen (OPH 2018: 37).

Pedagoginen dokumentointi laajentaa aikuisten ymmärrystä lapsista ja heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan. Lasten toiminta tulee pedagogisen dokumentoinnin kautta näkyväksi ja merkitykselliseksi niin aikuisille kuin lapsille itselleen. Lasten osallisuutta tukee se, että heidän mielipiteillään ja tulkinnoillaan on vaikutusta toimintaan. Lapset ja aikuiset voivat käydä yhteistä dialogia dokumenttien avulla, jolloin keskustelulla voidaan vahvistaa myös lasten käsityksiä heidän omista vahvuuksistaan. Samoin heidän tulkintansa ja ajatuksensa voivat vielä keskustelun ja dokumenttien tarkastelun seurauksena kehittyä, vaikka itse toiminta olisi jo päättynyt. Pedagoginen dokumentointi tekee varhaiskasvatuksen toimintaa näkyväksi eri osapuolille, jolloin sen tietoinen käsittely mahdollistuu. (Ahonen 2017: 140–141; Dahlberg & Moss & Pence 2013: 156.) Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteisiin kuuluvat muun muassa demokratian lisääminen varhaiskasvatuksessa; Lasten ja huoltajien osallisuuden ja toimijuuden tukeminen; Toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen dokumenttien pedagogisen prosessin avulla; sekä yhteisten merkitysten muodostaminen ja sopiminen siitä mikä varhaiskasvatuksessa on olennaista ja tärkeää. Pedagoginen dokumentointi lisää toimintana myös varhaiskasvatuksen henkilöstön omia ammatillisia valmiuksia. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 10.)

2.3.2 Dokumentointitavat käytännössä

Pedagogisessa dokumentoinnissa yleisimmin käytettyjä dokumentoinnin menetelmiä ovat valokuvat, videot, lasten teokset, haastattelut, ajatuskartat, lomakkeet ja lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat (Rintakorpi 2018: 11). Myös lapsiryhmän tai yksittäisen lapsen havainnoiminen on pedagogisen dokumentoinnin menetelmänä keskeinen. Havainnoinnin avulla lapsista saadaan tietoa, jonka avulla heidän tarpeitaan on mahdollista ymmärtää paremmin. Havainnoinnissa kiinnitetään huomiota muun muassa lapsen mielenkiinnon kohteisiin, vahvuuksiin ja tuen tarpeisiin, kuten myös sosiaaliin taitoihin, tunne-elämän taitoihin, kielelliseen kehitykseen sekä hieno- ja karkeamotoriseen kehitykseen (Heikka & Hujala & Turja & Fonsén 2017: 57, Hyve hallussa 2018:

12). Myös lapsen leikkitaitoja ja leikkitilanteita havainnoimalla voidaan saada tietoa esimerkiksi lapsen vertaissuhteiden kehitymisestä sekä oman toiminnan hallinnasta ja suunnittelusta (Helenius & Lummelahhti 2013: 89–90).

Varhaiskasvatuskeskustelu on lomakemuotoiseen pedagogiseen dokumentointiin liittyvä vuorovaikutustilanne, jossa varhaiskasvatuksen opettaja on valmistellut varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen ryhmässä tehtyjen havaintojen perusteella. Havainnointiin osallistuvat kaikki tiimin jäsenet. Keskustelussa käydään läpi lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet, ja olennaisena osana myös lapsen huoltaja tuo esiin omia havaintojaan lapsesta. Keskustelun avuksi mukaan voidaan tuoda dokumentteina esimerkiksi valokuvia tai lapsen piirroksia. Lomakkeeseen kirjataan keskustelun perusteella lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä asioita ja määritellään hänen hyvinvointiaan tukevat tavoitteet ja toimenpiteet, joina huomioidaan muun muassa mahdollinen lääkehoitosuunnitelma, mahdolliset tukitoimet sekä niiden toteuttaminen sekä arviointi. (OPH 2018: 10, Parrila & Fonsén 2016b: 79–80.) Varhaiskasvatuskeskustelu käydään vuosittain, ja joskus myös tätä useammin yksikön toimintatavoista tai lapsen yksilöllisistä tarpeista johtuen. Lapsen saavuttaessa neljän vuoden iän varhaiskasvatuskeskustelu toteutetaan pääkaupunkiseudulla Hyve4-mallin mukaisena Hyve-varhaiskasvatuskeskusteluna (Helsingin kaupunki 2011). Hyve4-mallin avulla voidaan arvioida lapsen hyvinvointia ja kehitystä yhteistyössä varhaiskasvatuksen, neuvolan, terveydenhuollon ja huoltajien kanssa. Malliin kuuluu varhaiskasvatuskeskustelun lisäksi laaja terveystarkastus neuvolassa terveydenhoitajalla ja lääkärillä, sekä huoltajan tekemä lapsen haastattelu. Haastattelun avulla myös lapsen oma ääni pääsee esille. (Hyve haltuun 2013.)

Lapsia voidaan haastatella varhaiskasvatuksessa myös osana päivittäistä toimintaa. Haastattelut voi tallentaa kirjallisesti tai esimerkiksi taltioida videolle. Haastattelu voi olla myös pienimuotoista ja heti toimintatuokiossa tapahtuvaa haastattelua, kuten lapsen piirustuksen sisällöstä keskustelemista: Lasta voidaan pyytää kertomaan, mitä kuvassa tapahtuu, keitä siinä esiintyy ja mitä kuvassa voisi tapahtua seuraavaksi. Haastattelutilanteet voivat auttaa aikuista huomioimaan lapsen näkemyksiä pedagogisessa toiminnassaan. Lisäksi dokumentoinnin avulla lapsen vahvuudet ja oivallukset voidaan tuoda konkreettisesti lapsen tietoisuuteen. Yksi keino haastattelun toteuttamiseen voi olla esimerkiksi leikki, jossa aikuinen on mukana radio- tai televisiotoimittajan roolissa. (Ahonen 2017: 143–148.)

Leikkien dokumentoimista voi tehdä usealla tavalla. Lasten vapaata leikkiä voi dokumentoida valo- tai videokuvaamalla, mikäli lapset niin itse haluavat. Lapset voivat myös kuvailla sanallisesti leikin juonta, rakennetta ja leikissä esiintyviä rooleja. Lasten ajatusten, tunteiden ja oivallusten keskelle pysähtyminen ja niistä myöhemmin yhdessä keskusteleminen lisäävät lapsen osallisuutta ja kehittävät ajattelua. Lasten leikkipaikkojen dokumentoiminen videotallenteella tai valokuvalla on hyödyllistä silloin, kun lasten rakennelmat joudutaan purkamaan. Sama voidaan tehdä lapselle merkityksellisten lego- tai hiekkarakennelmien kanssa. Tämä mahdollistaa sen, että dokumenttien äärelle on helppo palata, ja lasten oivallukset ja tulkinnat säilyvät ja niitä voidaan prosessoida myöhemminkin. (Ahonen 2017: 152.) Toiminnan kulun tallentaminen auttaa muistamaan, miten työskentely eteni, jolloin tallennetut jäljet kertovat niin lapsen yksilöllisen oppimisen kuin ryhmän vuorovaikutuksen vaiheista (Rusanen & Kuusela & Rintakorpi & Torkki 2014: 67).

Lapsen oman kasvunkansion käyttö on melko vakiintunutta varhaiskasvatuksessa, joskin sisältö vaihtelee suuresti. Joissakin ryhmissä kansio on voinut supistua sisältämään vuoden piirustukset, kun taas toisessa ryhmässä kansiota on voitu täyttää sekavasti kaikenlaisilla dokumenteilla. Kasvunkansion tehtävänä ei ole pelkästään toimia lapsen töiden säilytyspaikkana, vaan sen voi valjastaa pedagogisen dokumentoinnin työvälineeksi. Kasvunkansio voi kertoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta erilaisten dokumenttien avulla. Silloin se ohjaa pedagogisen toiminnan suunnittelemista, toteuttamista, arvioimista ja kehittämistä. Kasvunkansio voi kertoa aikuisille lapsen mielenkiinnon kohteet ja mielekkäät oppimistehtävät sekä mahdolliset kasvun ja oppimisen haasteet. Lisäksi se voi kertoa lapsen sosiaalisista suhteista. (Ahonen 2017: 150.)

Kasvunkansio voi olla myös digitaalinen. Yksi esimerkki digitaalisesta portfolioista on Kirkkonummen kaupungin koordinoima ja Opetushallituksen rahoittama hanke Diggaa mun digimatkaa – Digga min digiresa. Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa lasten ja huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa digitaalisen portfolion pedagogisen mallin kehittämisen avulla. Oppimisalustana toimii Peda.net-sivusto, johon lapselle luodaan huoltajan suostumuksella salasanasuojattu digitaalinen portfolio. Huoltajat voivat nähdä ja kommentoida portfolion sisältöä omien käyttäjätunnustensa kautta. Pedagogisen työskentelymallin mukaisesti lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet huomioidaan, ja samoin huomioidaan myös toiminnan ja tuen toteuttamisen pedagogiset tavoitteet. Digitaalisessa

portfoliossa lapsi dokumentoi muun muassa arkeaan, toimintaansa, sekä projektien eri vaiheita samalla pohtien tekemäänsä. Materiaalia säilytetään dokumentointiportfoliossa, kunnes se päättyy digitaaliseen portfolioon. Lapsi arvioi yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön tai huoltajan kanssa, miksi jokin työ valitaan lapsen omaan digitaaliseen portfolioon, mikä työn arvo on, sekä mitä voisi tapahtua seuraavaksi. Lapsi oppii pohtimaan oppimistavoitteiden toteutumista, uusien tavoitteiden asettamista sekä erilaisten oppimiskokemusten suunnittelua. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajan roolina kaikissa vaiheissa on tukea, mahdollistaa ja samalla dokumentoida lapsen toimintaa ja prosessia. Lapsen jaettua ja esiteltyä tuotoksiaan digitaalisessa portfolioon esimerkiksi huoltajilleen, kavereilleen ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle, hän saa niistä kommentteja ja palautetta. Digitaalisen portfolioon avulla, jota myös lapsi arvioi, voidaan arvioida varhaiskasvatuksen toimintaa. Sen avulla voidaan tarvittaessa myös päivittää lapsen yksilöllistä varhaiskasvatussuunnitelmaa. Digitaalinen portfolio säilyy käytössä myös perusopetukseen siirtymisen jälkeen ja voi olla käytössä useita vuosia. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstöllä sekä huoltajilla on mahdollisuus tuottaa portfolioon sisältöä yhdessä lasten kanssa. (Smeds 2017; Alanko & Kankaanranta & Smeds & Purola 2018; Kirkkonummi n.d.)

Uusia digitaalisia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää myös päivittäisten valokuvien ja kirjoitusten jakamisessa. Instagram on kuviin painottuva sosiaalisen median sovellus, jossa visuaalisen sisällön yhteyteen voi lisätä myös tekstiä. Instagramissa käyttäjätilin kuvat on helppo asettaa nähtäväksi vain rajatulle joukolla katsojia, kuten esimerkiksi vain oman ryhmän lasten huoltajille. Sovellusta on myös helppoa käyttää suoraan älypuhelimesta, jolloin kuvien lisääminen käy varhaiskasvatustyön näkökulmasta katsoen sopivan nopeasti. Myös nettipohjaiseen blogiin voidaan Ahosen (2017) mukaan tuottaa sisältöä yhdessä lasten kanssa kirjallisesti, kuvallisesti tai video- ja äänitallenteita käyttäen. Erilaisilla julkaisuilla voidaan tehdä näkyväksi päivän tai viikon toimintaa monipuolisesti. Blogi voi toimia esimerkiksi ryhmän toimintaa tallentavana päiväkirjana mutta myös huoltajien osallisuutta tukevana dokumentoinnin välineenä. Pienten lasten huoltajat voivat kokea, ettei lapsi osaa kertoa päiväkotipäivästään tai ei muista sen sisältöä. Blogin äärelle pysähtyminen antaa huoltajille mahdollisuuden keskustella yhdessä lapsen kanssa päiväkodin arjesta. Blogia voi myös hyödyntää erilaisten projektien vaiheiden tallentamiseen ja näin tukea lapsen kokonaisvaltaista oppimista. (Ahonen 2017: 148–149.)

2.3.3 Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja lapsilähtöisyys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaisesti pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen tärkeä työmenetelmä. Se tuottaa monipuolista tietoa ja ymmärrystä, jota voidaan hyödyntää muun muassa varhaiskasvatuksen työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamiseen lasten kiinnostuksen kohteita ja tarpeita vastaavalla tavalla. Pedagogisen dokumentoinnin avulla kerätty tieto toimii varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun perustana. (OPH 2018: 37.) Varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toteuttamista ohjaavat useat eri määräykset ja asiakirjat. Osa opinnäytetyömme lähdeaineistosta käyttää näistä dokumenteista arkisempia nimityksiä, kuten *ryhmävasu* eli ryhmäkohtainen toimintasuunnitelma, tai *lapsivasu* eli lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Käytämme opinnäytetyössämme asiakirjoista ja dokumenteista niiden Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltyjä virallisia nimiä. (OPH 2018: 8, 9, 12.)

Ylimpänä varhaiskasvatusta ohjaavana asiakirjana toimii Opetushallituksen julkaisema Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, joka ohjaa kaikkea Suomessa järjestettävää varhaiskasvatusta. Tämä varhaiskasvatukseen perustuva määräys velvoittaa suomalaisia varhaiskasvatusyksiköitä suunnittelemaan ja toteuttamaan varhaiskasvatusta siten, että asiakirjassa määritellyt yhteiset valtakunnalliset tavoitteet ja arvot toteutuvat. Tärkeimmäksi varhaiskasvatuksen yleistavoitteeksi asiakirja määrittelee lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisen yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatus on palvelu, jonka tehtävänä on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja samalla ehkäistä lasten syrjäytymistä. Se on kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta muodostuva pedagogisesti painottunut kokonaisuus. Varhaiskasvatus vahvistaa lasten osallisuutta sekä aktiivista yhteiskunnallista toimijuutta varhaiskasvatuksessa opittujen tietojen ja taitojen myötä. Varhaiskasvatuksen tärkeänä tehtävänä on myös tukea vanhemmuutta ja mahdollistaa lapsen huoltajien työskentely tai opiskelu. (OPH 2018: 14, 22.)

Valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi varhaiskasvatusta ja sen tavoitteita ohjaavat paikalliset suunnitelmat. Paikallisten suunnitelmien tarkoituksena on määritellä toimintaa niissä erityispuiteissa, joissa paikallisesti toimitaan, tai huomioida lasten erilaiset tarpeet eri alueilla. (OPH 2018: 8–9.) Esimerkiksi Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017) paikallisena arvoperustana

mainitaan Espoon arvot, joita ovat asukas- ja asiakaslähtöisyys, vastuullinen edelläkävijyys sekä oikeudenmukaisuus. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseen liittyen toimintasuunnitelmassa nousevat esiin muun muassa ekologisuus, sosiaalinen ja taloudellinen kestävä kehitys, lapsuuden arvostaminen sekä lasten hyvinvointi ja perheiden muuttuviin tarpeisiin vastaaminen. Toimintakulttuuria kehitetään huomioimalla erilaiset kulttuurit ja niiden monimuotoisuus. Varhaiskasvatuksen toiminnan ja ilmapiirin tavoitteena on olla yhteisöllisyyttä arvostava, jolloin lapset, huoltajat sekä henkilöstö kokevat osallisuutta, turvallisuutta ja jatkuvuutta. Lisäksi Espoon suomenkielinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee oppimis- ja toimintaympäristökseen rikkaan ja laajan luonnonympäristön sekä pääkaupunkiseudun kulttuuri- ja liikuntapalvelut. (Espoon kaupunki 2017: 14, 20–21.)

Valtakunnallisten ja paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien ohella myös varhaiskasvatussyksiköt voivat tehdä oman toimintasuunnitelmansa. Yksikön toimintasuunnitelma määrittelee esimerkiksi yksikön erityispiirteet ja painopistealueet (Parrila & Fonsén 2016b: 74–75.) Toimintasuunnitelma toimii työvälineenä varhaiskasvatuksen pedagogisessa toteuttamisessa käytännön tasolla. Se tarkoittaa myös yksikön yhdessä päätettyjä käytäntöjä. Osassa varhaiskasvatussyksiköitä on päätetty jättää oma toimintasuunnitelmansa tekemättä, jolloin heidän toimintaansa ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kuntatason toimintasuunnitelma (Parrila & Fonsén 2016b: 74–75).

Neljäntenä tasona lapsiryhmän toiminnan suunnittelemista ohjaavat lisäksi ryhmien omat toimintasuunnitelmat sekä niiden tavoitteet. Ryhmän toimintasuunnitelmassa päätetään, miten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, kaupungin tai kunnan toimintasuunnitelmaan sekä yksikön toimintasuunnitelmaan asetetut tavoitteet, arvot ja periaatteet toteutetaan kyseisen lapsiryhmän ja sen lasten yksilöllisiin tarpeisiin sopivasti. Suunnitelmassa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousseet tavoitteet. Ryhmän toimintasuunnitelmaa tarkastellaan ja päivitetään jatkuvasti toimintakauden aikana. (Parrila & Fonsén 2016b: 76–79; Ahonen 2017: 19–21)

Varhaiskasvatusta ohjaavat siis useat eri hierarkiatasolla toimivat määräykset ja suunnitelmat. Paikalliset toimintasuunnitelmat kunnan, yksikön ja yksittäisen lapsiryhmän tasolla voivat ainoastaan tarkoittaa ja painottaa paikallisesti tehtäviä ratkaisuja, mutta ne eivät voi jättää pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä (OPH 2018: 8–9). Sisältöinä ja tavoitteina tulee huomioida Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset jaottelut laaja-

alainen osaaminen ja oppimisen alueet sekä lisäksi oppimisympäristöille asetetut tavoitteet (OPH 2018: 23, Ahonen 2017: 44–47).

Laaja-alaisen osaamisen käsite on osa varhaiskasvatuksen yleisiä tavoitteita ja toimintaympäristöä. Laaja-alainen osaaminen on tietoa, taitoja, arvoja ja asenteita. Se on myös tahtoa ja tapa omaksua uusia asioita soveltaen niitä käytäntöön, jolloin lapsi oppii toimimaan tilanteiden edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ovat: Ajattelu ja oppiminen; Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu; Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot; Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen; sekä Osallistuminen ja vaikuttaminen. (OPH 2018: 23–24; Ahonen 2017: 44–47.) Oppimisen alueilla puolestaan tarkoitetaan toiminnan suunnittelussa käytettävää jaottelua, joka kuvaa pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Eri alueet eivät ole erikseen toteutettavia kokonaisuuksia, vaan aihepiirejä voidaan yhdistää ja soveltaa joustavasti monipuolisten oppimiskokemusten tuottamiseksi. Oppimisen alueet ovat: Kielten rikas maailma; Ilmaisun monet muodot; Minä ja meidän yhteisömme; Tutkin ja toimin ympäristössäni; sekä Kasvan, liikun ja kehityn. (OPH 2018: 40; Ahonen 2017: 162–163.) Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön käsite sisältää fyysisen, psyykkisen sekä myös sosiaalisen ulottuvuuden. Tavoitteena on luoda kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen, turvallinen ja esteetön oppimisympäristö, jossa tilat, paikat, yhteisöt, käytännöt, välineet ja tarvikkeet tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. (OPH 2018: 32; Ahonen 2017: 109; Varhaiskasvatuslaki 540/2018: 10 §.)

Päiväkodissa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa lapsiryhmän pedagoginen johtajuus toteutuu opettajajohtajuuden periaatteella. Varhaiskasvatuksen opettajalla on vastuu ryhmänsä toiminnan pedagogiikasta, toiminnan pedagogiikan arvioinnista, suunnittelusta ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee myös varmistua siitä, että pedagogiikka noudattaa sille asetettuja eri tavoin määriteltyjä tavoitteita. Opettaja ohjaa ryhmänsä päivittäistä pedagogiikkaa sekä lisäksi vastaa kasvattajatiiminsä yhteistyöstä ja työtehtävien organisoinnista. Päiväkodin tasolla opettajajohtajuus toteutuu muun muassa yhteiseen varhaiskasvatussuunnitelma- ja kehittämistyöhön osallistumisena yhdessä päiväkodin johtajan ja muiden varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. (Heikka 2016: 56.) Myös varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen ja toteutumisen seuraaminen ovat varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla. Varhaiskasvatuksen opettaja käy lasten huoltajien kanssa toimintakauden alussa tai muuna sovittuna ajankohtana lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut, joissa dokumentoidaan lasten yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien muodossa lasten hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toi-

menpiteet (OPH 2018: 9–11.) Ryhmän opettaja tekee tämän jälkeen lasten yksilöllistä varhaiskasvatussuunnitelmista koonnin, jonka perusteella hän valmistelee ryhmälle oman toimintasuunnitelman, jossa kaikkien lasten yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduksi. (Parrila & Fonsén 2016b: 76–79.) Toiminta sisältää toisin sanoen kaikkien lasten tarpeisiin vastaavaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Varhaiskasvatuksen opettaja seuraa pedagogista dokumentointia hyödyntäen, että suunniteltu toiminta toteutuu tarkoituksenmukaisella ja suunnitelmaa pedagogisesti toteuttavalla tavalla. Mukana toiminnan toteutuksessa on koko lapsiryhmän henkilöstö, eli varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi myös varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä muut mahdolliset lapsiryhmän pedagogiseen toimintaan osallistuvat henkilöstön edustajat. Uuden varhaiskasvatustilain (540/2018) mukaiset nimikkeet päiväkodin lapsiryhmässä tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa ovat varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi, varhaiskasvatuksen lastenhoitaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Siirtymäkauden päättyessä 31.7.2023 varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden saaneet sosionomit säilyttävät varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuutensa sekä saavat uuden kelpoisuuden varhaiskasvatuksen sosionomina. Tämän jälkeen varhaiskasvatukseen erikoistuneiden sosionomien kelpoisuutena toimii varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus. (Varhaiskasvatustilain 540/2018: 26–28 §, 30 §, 75 §.)

Varhaiskasvatuksen keskeisenä arvona on lapsilähtöisyys (OPH 2018: 37). Jarmo Kinoksen (2001) mukaan toiminnan lapsilähtöinen suunnittelu eroaa monin tavoin aikuislähtöisestä suunnittelusta, johon varhaiskasvatuksen toiminnassa on perinteisesti nojattu. Aikuislähtöisessä mallissa pedagogisen toiminnan etukäteissuunnittelu, päätöksenteko ja valitut menetelmät tulevat aikuiselta. Lapset eivät pääse vaikuttamaan sisältöjen valintaan, vaan aikuinen on päättänyt ne jo valmiiksi. Aikuislähtöisyyden taustalla saattavat olla esim. etukäteen laaditut tavoitteet tai opetussuunnitelma, jonka vuoksi sisältöjen tulee vastata tiettyjä kaavoja. Aikuislähtöisessä mallissa lapsen tulee toimia aikuisen odottamalla tavalla, ja hänen roolinaan on suunnitelman kuuliainen toteuttaminen oma-aloitteisuuden ja itseohjautuvuuden sijaan. Myös arviointi tehdään aikuisen asettamien kriteereiden mukaan. (Kinos 2001: 15, 18–23, 27.) Pedagogisessa dokumentoinnissa aikuislähtöisyys näkyy esimerkiksi aikuisen päätösten mukaan tapahtuvana dokumentointina ja dokumenttien julkaisuna lasten mielipiteitä tai ajatuksia huomioimatta. Lapset eivät myöskään pääse itse dokumentoimaan toimintaansa. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 52.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimiskäsityksen mukaisessa lapsilähtöisessä mallissa lapsi nähdään aktiivisena toimijana. Hänen oppimisensa tapahtuu kokemalla, kysymyksiä asettamalla ja kysymyksiin vastauksia etsimällä. Lapsen aloitteisiin vastataan ottamalla hänen kiinnostuksen kohteensa mukaan toimintaan. Lapsilähtöisesti toimintaa suunniteltaessa varhaiskasvatuksen opettaja pyrkii huomioimaan mahdollisimman hyvin lasten tarpeet ja kehitystason ottamalla samalla huomioon kulttuurin, yhteiskunnan ja alan ammattilaisten määrittelemät tarpeet ja intressit. Tukemalla lapsen valintoja hänen kehitystasoonsa nähden, lapselle sopiva toiminta löytyy ja on mielekästä. (Kinos 2001: 30–32; Ahonen 2017: 33–36.) Sen lisäksi, että lapsi saa dokumentoida itse omaa toimintaansa ja ajatuksiaan, lapsi saa osallistua niin toiminnan suunnitteluun, toteutukseen kuin arviointiin ja myös arvioinnin suunnitteluun. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset voivat myös itse olla mukana asettamassa kriteerejä sille, milloin toiminta on onnistunutta ja sen tavoitteet täyttyneet. Huomionarvoista on myös lapsilähtöisyyteen liittyvä ajatus lasten ja aikuisten maailmojen tasa-arvoisuudesta. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 52; Kinos 2001: 30, 32–33.) Tavoitteena on jokaisen lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja hänen tarpeisiinsa vastaaminen (Kinos 2001: 34, Kokljuchkin 1999: 21). Konkreettisesti tämä kaikki tarkoittaa sitä, että ohjaukseen jätetään suunnitteluvaiheessa riittävästi tyhjää tai joustavasti suunniteltua sisältöä, jossa lapset voivat valita esim. muutamista vaihtoehdoista itseään eniten kiinnostavan. Myös lasten yksilöllisistä varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat seikat otetaan huomioon, jolloin toimintaa osataan jo valmiiksi suunnata lasten tarpeiden mukaan (Parrila & Fonsén 2016b: 79–80). Kun aikuislähtöisessä mallissa lapsi nähdään usein subjektin sijaan objektina, lapsilähtöisessä mallissa lapsi tulee kuulluksi omana itsenään (Kinos 2001: 18, 34). Myös elämystahokaiset tai muuten lapsiryhmän vallavirrasta poikkeavat lapset huomioidaan yksilöllisine tarpeineen, ja kaikille varmistetaan mahdollisuus onnistumisen kokemuksiin (Kokljuchkin 1999: 21, 23, 29).

2.3.4 Toiminnan arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen arviointia ja kehittämistä tulee toteuttaa suunnitelmallisesti ja säännöllisesti, jolloin kaikkia varhaiskasvatussuunnitelman eri tasoja peilataan arvioinnissa toisiinsa suunnitelman mukaisesti. Eri tasoilla tarkoitetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia ja toimintasuunnitelmia sekä lapsikohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. (Ahonen 2017: 289–290.) Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnissa tarkastellaan kansallista tasoa, järjestäjä- ja yksikötasoa sekä yksilötasoa (OPH 2018: 61–62). Järjestäjällä tarkoitetaan kuntaa, kun-

tayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018: 1 §) ja yksilötasolla yksittäistä lapsikohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatussyksiköiden tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen oman toimintansa arviointiin, ja arviointien keskeiset tulokset tulee myös julkistaa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018: 24 §). Ulkopuolisella arvioinnilla tarkoitetaan esimerkiksi kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin tai muun tahon suorittamaa arviointia (Parrila & Fonsén 2016a: 92). Arvioinnissa tulee käsitellä kaikki varhaiskasvatuksen toiminta ja sen laatu systemaattisena arviointina, johon tulee olla käytettävissä toimiva arviointijärjestelmä. Arvioinnin tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksen laatua sen vahvuuksia ja kehittämistarpeita tunnistamalla ja toimintaa kehittämällä. (OPH 2018: 61.) Arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa voidaan Mikko Ojalan (2009) mukaan käyttää valmista asiantuntijoiden luomaa mallia, kuten esimerkiksi kehittävän työntutkimuksen mallia tai varhaiskasvatuksessakin käytettyä toimintatutkimuksen etenemismallia, tai arviointi ja kehittäminen voidaan toteuttaa myös henkilöstön yhteisen prosessin kautta syntyneen mallin mukaisesti (Ojala 2009: 27).

Varhaiskasvatussyksikön henkilöstön tasolla toiminnan pedagogiikan arvioiminen edellyttää reflektoivaa työtettä (Ahonen 2017: 289–290). Reflektointi voi olla Ojalan (2009) mukaan toiminnan jälkikäteen tapahtuvaa tarkastelua eli reflektiota toiminnasta, mutta myös toiminnan muuttamistarpeen ymmärtämistä eli toiminnan reflektiota. Toiminnan ajattelu ja pohtiminen mahdollistavat oman työn vertaamisen sitä ohjaaviin arvoihin ja ohjeistuksiin. Reflektoidulla yhdessä toisten kanssa varhaiskasvatuksen henkilöstö voi syventää omaa ymmärrystään toiminnasta sekä sen tarkoituksen ja toteutuksen välisistä ongelmakohtista tai ristiriidoista. Yhteinen keskustelu voi tuoda mukaan uusia näkökulmia ja antaa mahdollisuuden uusien ajatusten testaamiselle. (Ojala 2009: 29, 35.) Arvioinnin avulla varhaiskasvatussuunnitelmien sanalliset tavoitteet konkretisoituvat arjen teoiksi ja toiminnaksi (Parrila & Fonsén 2016a: 91).

Pedagogisen toiminnan arvioinnissa voidaan hyödyntää havaintoja ja dokumentteja. Elsa Vihmari-Henttonen ja Kati Rintakorpi (2017) määrittelevät pedagogisen dokumentoinnin prosessia kuvaavat viisi vaihetta, jotka toimivat myös toiminnan arvioinnin ja kehittämisen pohjana. Viisi vaihetta ovat kysyminen, dokumentointi, tulkitseminen, johdopäätösten tekeminen sekä toiminnan muuttaminen. Kysymysten avulla määritellään arvioitava asia. Havaintojen ja dokumenttien avulla puolestaan kerätään vaikutelmia ja näkökulmia yksilöiden tilanteesta valittuun arvioinnin aiheeseen liittyen. Kerättyjen do-

kumenttien avulla pohditaan aihetta tulkitsemalla aineistoa prosessin alussa esitettyjen tai uusien kysymysten kautta. Tulkinnan avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä. Lopuksi voidaan johtopäätösten perusteella muuttaa toimintaa. Edellä kuvattu prosessi toimii esimerkkinä suoraviivaisesti etenevästä prosessista, mutta myös toisin etenevä prosessi tai useat rinnakkaiset prosessit mahdollistavat pedagogisen dokumentoinnin prosessin toteutumisen. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 78.)

Ahonen (2017) esittelee tilanneanalyysin laatimisen yhtenä tapana arvioida ja kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa henkilöstön ammattitaitoa kehittämällä ja sen myötä pedagogiikan laatua kirkastamalla. Prosessin alussa valitaan aihe tai tilanne, jota lähdetään arvioimaan. Myös lasten aloitteet huomioidaan valintaa tehdessä. Aihetta arvioidaan ennalta sovituksessa tilanteessa kuten ulkoilussa siten, että havainnoinnista vastaa ennalta sovittu henkilöstön jäsen. Toimintaa voidaan myös videoida. Havainnointia varten luodaan etukäteen tukikysymyslista, jonka avulla havainnoitsija kiinnittää huomiota arvioinnin keskeisiin aiheisiin. Havainnoinnin tekijä kirjoittaa havaintonsa muistiin, jonka jälkeen havainnoinnin tulokset voidaan käydä yhdessä läpi sopivana hetkenä keskittyen toiminnan kokonaiskuvaan. Keskustelusta nousevat ajatukset ja pohdinnat kirjataan ylös. Keskustelussa päätetään tarpeen mukaan myös kehittämistoimista, jolloin yhteiset tavoitteet sisältävä ja riittävän konkreettinen kehittämissuunnitelma laaditaan kirjallisena. Kehitystä seurataan toistamalla tilanneanalyysi kahden viikon kuluessa, jolloin havainnoinnin aiheena ovat myönteiset muutokset sekä vielä kehittämistä vaativat osa-alueet. Yhteisessä keskustelussa jatketaan aiheen käsittelyä pohtimalla myönteisten muutosten yhteyksiä esimerkiksi toiminnan pedagogiseen laatuun. Myös yhteistä kehittämissuunnitelmaa päivitetään ja tilanneanalyysin toteuttamiselle sovitaan seuraava ajankohta. Ahosen (2017) mukaan tilanneanalyysin avulla henkilöstön on mahdollista pohtia ja syventyä yhdessä eri aiheiden tarkasteluun. Prosessin avulla henkilöstö voi esimerkiksi huomata, ettei jokin osa-alue sittenkään toteudu varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden mukaisella tavalla, tai että tavoitteet toteutuvat paremminkin kuin on osattu ajatella. (Ahonen 2017: 293–296.)

2.3.5 Työmenetelmän haasteita

Pedagogiseen dokumentointiin liittyy myös erilaisia haasteita. Pedagogisen dokumentoinnin toteuttaminen on aina subjektiivinen prosessi, jolloin dokumentointi on aina sitä toteuttavasta henkilöstä ja hänen yksilöllisistä valinnoistaan lähtöisin. Samasta lapsesta tuotetut dokumentit ovat todennäköisesti siis erilaisia riippuen siitä, kuka lapsen toi-

mintaa milloinkin dokumentoi. (Rintakorpi & Lipponen & Reunamo 2014: 196–197; Ojala 2009: 33.) On myös mahdollista, että pedagogista dokumentointia toteuttavalla henkilöllä on eri syistä johtuvia vaikeuksia ylläpitää dokumentoinnille asetettuja pedagogisia tavoitteita. Pedagogiseksi dokumentoinniksi tarkoitettu materiaali saattaa jäädä pelkän dokumentoinnin tasolle, jolloin kerättyä aineistoa ei hyödynnetä lainkaan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. (Rintakorpi 2018: 55.) Pedagoginen dokumentointi onkin melko herkkä subjektiivisille laatutekijöille. Pedagogiselle dokumentoinnille haasteita tuovat lisäksi esimerkiksi toisistaan poikkeavat tavoitteet, joita sille voidaan asettaa: Sen avulla voidaan kerätä tietoa toiminnasta päämääränä toiminnan kehittäminen, ja toisaalta sen avulla voidaan myös mitata lasten erilaisia osaamistasoja monenlaisilla mittauksilla kehitetyillä työvälineillä. Tämä siitä huolimatta, ettei Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa säädetä tavoitteita sen osalta, mitä lapsen tulisi tietää kehitysvaiheessa oppia ja osata, eikä lapsia myöskään kehoiteta testaamaan yksityiskohtaisesti. (Rintakorpi 2018: 34.)

Edellä mainittujen käyttötarkoitusten lisäksi dokumentointia käytetään myös varhaiskasvatustoiminnan näkyväksi tekemiseen. Erityisesti yksityisissä varhaiskasvatustalouksissa dokumenttien olisi erilaisista motiiveista johtuen hyvä näyttää mahdollisimman edustavilta. Yksityisen varhaiskasvatustalouden tarjoajan on kilpailtava muiden palveluntarjoajien kanssa ja pyrittävä tekemään asiakkaansa tyytyväisiksi. Tällä voi Rintakorven (2018) mukaan olla vaikutuksia päiväkodissa tehtävään dokumentointiin. Dokumentteja saatetaan tuottaa markkinoimisen edistämiseksi, ja esimerkiksi kuvaustilanteita voidaan manipuloida siten, että ne edistävät myyntiä. Näin saatetaan luoda ja näyttää päiväkodin arjesta sellaista kuvaa, joka ei aivan vastaa todellisuutta, mutta joka houkuttelee uusia asiakkaita ja miellyttää jo asiakkaana olevia. Manipulointi voi olla laajamittaista, ja tapahtua esimerkiksi valitsemalla kuvausympäristö, lasten vaatteet ja kuvattavat asiat aina sen mukaan, mikä näyttää hyvältä, ja julkaisemalla ainoastaan parhaimmalta näyttävät tilanteet ja kuvat. (Rintakorpi 2018: 12.)

Alasuutari (2010) tuo esille huoltajien aseman, joka voidaan tulkita ostavan asiakkaan positioksi. Tutkimuksessa huoltajat kuvaavat esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluja periaatteiden ja käytäntöjen neuvotteluksi, jossa heidän näkemyksensä otetaan huomioon. Oletuksena on, että päiväkotiryhmä pyrkii toimimaan huoltajien periaatteiden ja käytäntöjen mukaisesti. Tämän tulkintatavan mukaan asiakkuuteen liittyvä mahdollisuus sekä oikeus esittää vaatimuksia, myös palvelun sisällöstä. (Alasuutari 2010: 74.) Kaupallisuus voi siis lisätä pedagogiseen dokumentointiin liittyviä eettisiä riskejä,

mikäli dokumenttien halutaan vain toistavan markkinointistrategiassa määriteltyä tarinaa (Rintakorpi 2018: 29).

Pedagogisen dokumentointiin ja dokumenttien tuottamiseen liittyy edellä mainittujen tekijöiden lisäksi haasteena myös valta-asetelma. Sen lisäksi, että dokumentoija käyttää valtaa päättäessään, mitä dokumentoidaan ja mitä ei, sekä saattaa toiminnallaan esineellistää lasta heikentäen samalla hänen oikeuttaan yksityisyyteen (Ojala 2009: 33, Rintakorpi 2018: 15, 22; Dahlberg & Moss & Pence 2013: 155), asiaan liittyy myös syvempiä yhteiskunnallisia merkityksiä. Alasuutarin (2010) mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan ymmärtää lasten ja perheiden eräänlaisena hallinnoimisena siinä mielessä, että käytännössä sen avulla tehdään järjestelmällistä ja toistuvaa lapsen toiminnan ja kehityksen seuranta. Se tuo huoltajuuden ja perhe-elämän pakotetulla tavalla näkyväksi. Varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa käytännön, joka saa aikaan ihanteen siitä, miten perheiden ja lasten tulee elää ja mihin tekemisissään pyrkiä. Varhaiskasvatussuunnitelma voidaankin rinnastaa erilaisiin hoito-, hoiva- ja neuvontapalveluihin, joiden tarkoituksena on turvata ja tukea yksittäisen yhteiskunnan jäsenen terveyttä ja hyvinvointia. Sellaisenaan se sekä tukee mutta myös kontrolloi ja ohjaa lasten ja perheiden elämää. (Alasuutari 2010: 26–27.)

3 Huoltajien osallisuus

3.1 Osallisuuden käsite

Osallisuus on sosiaalipedagoginen käsite, jonka perustana on Elina Nivalan ja Sanna Ryytäsen (2013) mukaan käsitys osallisuudesta suhteena. Osallisuus toteutuu suhteessa johonkin, kuten yhteisöön tai yhteiskuntaan. Osallisuus on yksilöllinen kokemus, ja ihmisen omat tavoitteet esimerkiksi eri elämänvaiheissa voivat vaikuttaa osallisuuden kokemuksen toteutumiseen. Osallisuuden toteutumista voidaankin tarkastella kolmen ulottuvuuden avulla seuraavasti: Ihminen on osallinen yhteisössä, kun hän on osa yhteisöä, eli kuuluu johonkin; kun hän toimii osana yhteisöä, eli osallistuu; sekä kun hän kokee olevansa osa yhteisöä, eli tuntee kuuluvansa. Oleellisena osana osallisuuden syntymisessä on kokemus kuulumisesta ja mahdollisuus osallistua. (Nivala & Ryytäsen 2013: 9–10, 20, 25–27, 31; Hämäläinen 2001: Liite 1.) Osallisuuden käsite on kuitenkin vaikea, sillä sille ei ole Nivalan ja Ryytäsen (2013) mukaan syntynyt yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Osallisuudella voidaan siis viitata moniin toisistaan poikkeaviin merkityksiin, ja sillä on myös eri nimityksiä. Esimerkiksi englanninkielinen

sana participation voidaan kääntää tarkoittamaan sekä osallisuutta että osallistumista. Osallisuuden tarkoittaessa ihmisen sosiaalisessa perusluonteessa olevaa tarvetta kuulua johonkin, olla, elää ja toimia yhteydessä muiden ihmisten kanssa, osallistumisella tarkoitetaan toimintaa, joka on omiaan edistämään osallisuutta. (Nivala & Rynnänen 2013: 9–10, 26–27.)

Maaret Vuorenmaan (2016) mukaan osallisuus on monitieteinen ja moniulotteinen käsite, jolla on myös monia lähikäsitteitä, joiden väliset suhteet eivät nekään ole yksiselitteisiä. Vuorenmaa nostaa esiin kolme englanninkielistä käsitettä, joilla voidaan tarkoittaa samaa asiaa kuin osallisuus: participation eli osallistuminen, empowerment eli voimaantuminen sekä self-efficacy eli minä-pystyvyys. Muita Vuorenmaan mainitsemia käsitteitä edellisten lisäksi ovat involvement, inclusion, citizen engagement, citizen participation sekä social engagement. Osallistumisen Vuorenmaa linjaa voimaantumisen ohella osallisuuden osatekijäksi. (Vuorenmaa 2016: 19–20, 23.) Yksi tapa tarkastella osallisuuden käsitettä on määritellä sen vastakäsitteitä. Vuorenmaan mukaan osallisuuden vastakäsitteinä yleisimmin mainittuja ovat osattomuus, passiivisuus, syrjäytyminen ja vieraantuminen (Vuorenmaa 2016: 21).

Varhaiskasvatuksessa osallisuutta voidaan tutkia lasten, huoltajien sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön tarkastelukulmista (Venninen ym. 2011: 5). Seuraavassa käymme läpi huoltajien osallisuutta ja sen toteutumista varhaiskasvatuksessa sekä pedagogisessa dokumentoinnissa.

3.2 Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa huoltajien osallisuus perustuu heidän ensisijaiseen kasvatusoikeuteensa ja -vastuuseensa suhteessa omaan lapseensa. Huoltajien näkemykset ja tietämys lapsestaan antavat heille mahdollisuuden osallistua ja olla vaikuttamassa varhaiskasvatukseen, joka omalta osaltaan tukee ja täydentää kotona toteutettavaa kasvatustehtävää ja vastuuta lapsen hyvinvoinnista. (Venninen & Leinonen & Rautavaara-Hämäläinen & Purola 2011: 10; OPH 2018: 7.) Virallisena asiakirjana huoltajien osallisuutta määrittelee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), joka velvoittaa varhaiskasvatuksen opettajat sekä muun henkilöstön toimimaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusiivisessa toimintakulttuurissa, eli kaikessa toiminnassa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä tulee arvostaa. Osallisuutta

edistäviä toimintatapoja ja rakenteita tulee myös tietoisesti kehittää. (OPH 2018: 30.) Varhaiskasvatuksessa rakenteilla tarkoitetaan esimerkiksi päiväkodin aukioloaikoja, arvoja, toimintarakenteita, päiväjärjestystä, henkilöstön koostumusta, ryhmäkokoja ja käytössä olevia rutiineja (Venninen ym. 2011: 39). Huoltajien tulee saada tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa sekä ennen varhaiskasvatuksen aloittamista että sen aikana. Huoltajien tulee myös voida osallistua esimerkiksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen; oman lapsensa varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen; varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin; sekä paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa. Lasten mahdollisia häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteita ratkaistaan yhdessä huoltajien kanssa. (OPH 2018: 9–12, 16, 18, 20, 29–30, 32–34.) Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa tulee esiin myös perheen kielellisten ja kulttuuristen tapojen, katsomuksen ja arvojen sekä kulttuuriperinnön huomioimisessa ja kunnioittamisessa, sekä lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa (OPH 2018: 41, 45, 49–52, 54–58). Huoltajille tulee tarjota ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumiseen, laatuun ja keskeisiin arviointituloksiin liittyen, ja huoltajien säännöllinen osallistuminen varhaiskasvatuksen arviointiin tulee mahdollistaa (OPH 2018: 61–62).

Osallisuuden toteutumista voidaan tarkastella esimerkiksi osallisuutta mittaavilla asteikoilla ja porrasmalleilla, kuten Sherry R. Arnsteinin 1960-luvun asteikolla sekä suomalaisten Liisa Horellin ja Anu Gretschelin 1990- ja 2000-lukujen portaikkomalleilla. Asteikoissa ja portaikoissa alatasolta ylemmäksi siirryttäessä myös osallisuuden määrä kasvaa erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääntyessä. Arnsteinin asteikko liittyy kansalaisen ja julkisen organisaation väliseen suhteeseen, Horellin portaikko lasten osallistumiseen ja osallisuuteen, ja Gretschelin portaikko erilaisiin osallisuuden tyyppeihin, kuten tieto-osallisuuteen, konsultaatio-osallisuuteen, päätösosallisuuteen sekä toimeenpano-osallisuuteen. (Nivala & Ryynänen 2013: 21–22; Vuoremaa 2016: 22.)

Seija Järvi (2006) on avannut osallisuuden tyypit huoltajien osallisuuden näkökulmasta seuraavasti: Tieto-osallisuus – tiedottaminen, kuuleminen, kyselyihin vastaaminen, palvelusitoumukset; Suunnittelu/konsultaatio-osallisuus – valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta, yhteissuunnittelut ja -foorumit; Päätösvaltaisuus – osallisuutta esim. varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmää, varhaiskasvatuksen toteuttamista ja/tai sisältöjä

koskeviin päätöksiin; sekä Toimintaosallisuus – osallistuminen toimintaan, talkoot, avustukset omien projektien toteuttamisen. (Järvi 2006: 5.) Järvi on myös lähestynyt huoltajien osallisuuden toteutumista päätösvaltaa kuvaavien tikapuiden avulla. Hän on soveltanut Monica C. Madsenin lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisen tarkastelamiseen 1990-luvulla kehittämiä päätösvaltatikapuita vaihtamalla näkökulmaksi huoltajien osallisuuden varhaiskasvatuksessa:

Manipuloitu osanotto: Ammatillaiset ja päättäjät käyttävät vanhempia hyväkseen edistääkseen omia käsityksiään lasten ja perheiden eduista ja tarpeista; esim. puhutaan vanhempien ja lasten/perheiden edun nimissä ilman että perheiltä itseltään kysytään.

Koristeellinen osanotto: Vanhempia käytetään *koristeina* ja passiivisina osallistujina viranomaispuheen täydentämiseksi.

Symbolinen mukanaolo: Vanhemmat saavat näennäisesti suunvuoron, mutta perimmäisenä tarkoituksena on perheystävällisen kuvan antaminen organisaatiosta – ei perheiden omien intressien ajaminen.

Määrätty tai ilmoitettu osanotto: Vanhempia kutsutaan mukaan, mutta tietystä syystä ja tietyin ehdoin. Kun vanhemmat ovat ymmärtäneet osallistumisensa syyn, he päättävät itse haluavatko olla mukana vai eivät.

Konsultoiva ja ilmoitettu osanotto: Varhaiskasvatuksen työntekijät vastaavat projektista/vasusta tms., mutta vanhempien tarpeita, kokemuksia ja kehittämisehdotuksia kysytään ja heillä on mahdollisuus esittää kommenttejaan projektin kuluessa.

Päätösvaltainen osanotto: Vanhemmilla on vaikutusvaltaa varhaiskasvatuksen toteuttamiseen lapsi-, yksikkö- ja kuntatasolla.

Aloitteen tekevä osanotto: Vanhemmat suunnittelevat ja organisoivat omaa osallistumistaan – esim. vertaisryhmät – varhaiskasvatuspalveluissa.

Kasvatuskumppanuuden mukainen osallisuus toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä vanhempien vertaistoiminnan vahvistaminen – linjaavassa strategiassa, avoimessa dialogissa ja todentuvassa vasussa. (Seija Järvi 2006: 4–5.)

Kahdeksanosaisen mallin alimmalla tasolla huoltajien osallistuminen on siis manipuloitua osanottoa, jossa ammatillaiset ja päättäjät käyttävät heitä hyväkseen omien näkemysiensä edistämässä kuulematta itse perheitä. Ylimmän tason osallisuudessa, huoltajat ovat osallisia toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä vanhempien vertaistoiminnassa. (Järvi 2006: 4–5.)

Asteikkojen ongelmana voidaan Nivalan ja Ryytäsen (2013) mukaan pitää osallisuuden ja osallistumisen käsitteiden eron hämärtymistä, sekä myös ajatusta, jonka mu-

kaan tavoitteena olisi aina päästä ylimmälle portaalle asti. Eri tilanteissa ja ympäristöissä erilaisille osallistujille voi kuitenkin olla mielekkäämpää pysytellä jollakin alemmalla portaikon tasolla ylimmän portaan sijaan (Nivala & Rynänen 2013: 23). Esimerkiksi Virve Kallio (2017) päätelee huoltajien osallisuutta varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa tarkastelleen tutkielmansa perusteella, että huoltajat eivät ole aina kiinnostuneita osallisuutensa toteutumisesta tai eivät halua olla nykyistä enempää osallisia lastensa varhaiskasvatuksessa (Kallio 2017: 51–56). Asteikkojen ongelmana Vuorenmaan (2016) nostaa esiin myös sen, että osallisuus nähdään niissä usein ulkopuolelta tarjottuna yksiulotteisena toimintamallina (Vuorenmaa 2016: 22). Sosiaalipedagogisessa osallisuusymmärryksessä osallisuus on kuitenkin aina suhdeluonteista, eikä tapahdu yksilölle itselleen yksin, automaattisesti, tai valmiiksi tarjoiltuna. Osallisuuden toteutuminen vaatii myös yksilön omaa aktiivisuutta ja vuorovaikutukseen sekä yhteistoimintaan osallistumista. (Nivala & Rynänen 2013: 27, 30.)

Vuonna 2011 pääkaupunkiseudulla toteutetun tutkimuksen mukaan tärkeitä huoltajien osallisuuden mahdollistavia tilaisuuksia, joissa huoltajat tekivät myös eniten varhaiskasvatukseen liittyviä aloitteita, olivat lasten päivittäiset tuonti- ja hakutilanteet sekä varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut. Muina mahdollisia tilaisuuksia olivat vanhempainillat tai muut tilanteet, kuten kotikäynnit varhaiskasvatusta aloitettaessa, reissuvihkon käyttäminen, sekä puhelimen tai sähköpostin välityksellä tehdyt aloitteet. Huoltajat pyrkivät edellä mainituissa tilanteissa saamaan tietoa lapsestaan, ja heidän aloitteensa koskivat perushoitoa sekä pedagogista toimintaa. Huoltajat tekivät aloitteita myös oppimisympäristöön, lapsiryhmien muodostamiseen, aukioloaikoihin ja henkilöstöön liittyen. Tutkimuksen mukaan monilla huoltajilla oli tuonti- ja hakutilanteissa hyvin aikaa jäädä keskustelemaan henkilöstön kanssa, mutta osalla huoltajista oli toistuvasti liian kiire tai he eivät muista syistä olleet kiinnostuneita keskustelemaan tai tekemään aloitteita. (Venninen ym. 2011: 10–12, 54.) Myös aikatauluongelmat saattoivat johtaa siihen, että henkilöstö ei tavannut huoltajia usein tai joissain tapauksissa juuri koskaan, jolloin myöskään päivittäinen mahdollisuus tehdä aloitteita ei toteutunut. Esteinä osallisuuden toteutumiselle todettiin olevan huoltajien kiire, asenne, tietämättömyys varhaiskasvatuksen sisällöistä, uskalluksen puute omien ajatusten ilmaisemiseen ja huoltajien rajallinen jaksaminen, sekä myös henkilöstön kielteiset asenteet, resurssien puute tai huoltajien ja henkilöstön kohtaamisten aikatauluista johtuva vähyys. (Venninen ym. 2011: 37–42.)

3.3 Huoltajien osallisuus pedagogisen dokumentoinnin prosessissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) velvoittaa varhaiskasvatuksen opettajat sekä muun henkilöstön toimimaan yhteistyössä huoltajien kanssa yleisesti varhaiskasvatukseen liittyen, mutta myös osana pedagogisen dokumentoinnin prosessia (OPH 2018: 34, 37). Dokumenttien tasolla huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksessa pyritään vahvistamaan päivittäisessä vuorovaikutuksessa useimmiten valokuvien, videoiden, piirrosten sekä viestien ja keskustelun avulla. Huoltajille lähetetään esimerkiksi viikko- tai kuukausikirjeitä sähköpostitse ja huoltajien kanssa keskustellaan lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Toimintaa tehdään huoltajille näkyväksi kertomalla sen sisällön lisäksi myös toiminnan taustalla olevista pedagogisista tavoitteista ja menetelmistä. Lisäksi huoltajille välitetään tietoa siitä, miten lasten yksilölliset kiinnostuksen kohteet nivotaan osaksi ryhmän pedagogista toimintaa, sekä millaisia periaatteita varhaiskasvatuksessa tänä päivänä noudatetaan. Pedagogisen kommunikoinnin avulla huoltajat voivat ymmärtää paremmin esimerkiksi askarteluun nykyisin kuuluvaa lapsen itseohjautuvuutta, jolloin lasten tuotosten on luonnollista näyttää persoonallisilta ja erilaisilta keskenään. Kaiken vuorovaikutuksen ja dokumentoinnin jakamisen merkitys jää kuitenkin ohueksi, jos se on yksipuolista, eli vain huoltajien suuntaan tapahtuvaa. Jotta dokumentoinnista tulisi pedagogista, tulee lasten ja huoltajien päästä mukaan myös toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 20–21.)

Huoltajien osallisuuden toteutuminen pedagogisessa dokumentoinnissa tarkoittaa käytännön tasolla esimerkiksi sitä, että myös huoltajat pystyvät tuottamaan, valitsemaan ja refleктоimaan dokumentteja yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa ja myös heidän lisäksi (Rintakorpi 2018: 15). Huoltajat voivat esimerkiksi yhdessä lapsen kanssa valita kotoaan valokuvia, joita lapsi voi tuoda mukanaan päiväkotiin yhdessä lyhyen kirjallisen selityksen kera. Näin lapsi voi tuoda näkyville myös päiväkodin ulkopuolista elämäänsä ja kokonaisvaltaista oman elämänsä toimijuuttaan. Valokuvia katsotaan ja tulkitaan selitysten avustamana yhdessä lapsiryhmän kanssa päiväkodissa, jolloin huoltajan kotona toteuttama dokumentointi tulee osaksi varhaiskasvatuksen toimintaa. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 21, 113.)

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu järjestetään vähintään kerran vuodessa tai tarvittaessa tätä useammin. Keskustelussa käydään läpi lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet. Samalla kirjataan ylös hänen kehityk-

seensä ja oppimiseensa liittyviä asioita ja määrittellään hänen hyvinvointiaan tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. (OPH 2018: 10: ks. myös luku 2.3.2) Tässä keskustelussa olennaisena osana ovat huoltajien tekemät havainnot omasta lapsestaan sekä yhteinen keskustelu varhaiskasvatuksen opettajan kanssa varhaiskasvatuksessa lapsesta tehdyistä havainnoista. Myös opettajan ja huoltajan välisen vuorovaikutuksen laatu on merkityksellisessä osassa keskustelua, kuten myös lapsen vahvuuksia painottavan arvioinnin käyttäminen. Huoltaja kannalta on epätydyttävää ja yhteistyön motivaatiota horjuttavaa, jos keskustelussa lapsesta on tarjolla vain negatiivisia tai huoltajan mielestä paikkaansa pitämättömiä arvioita. Keskusteluun osallistuvan varhaiskasvatuksen opettajan epäaktiivisuus voi myös tuntua hämmentävältä. (Tahkokorpi-Kamppuri 2018: 98.) Huoltajat odottavat, että henkilöstö on syventynyt ja sitoutunut yhteistyöhön vanhempien kanssa ja huomioi sekä arvostaa heidän näkemyksiään. Tärkeää on myös osoittaa, että tuntee lapsen. (Alasuutari 2010: 74.)

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun ohella huoltajien osallistumiselle luonteva mahdollisuus syntyy vanhempainilloissa, joissa suuri osa lasten huoltajista on paikalla samanaikaisesti. Vanhempainillassa on mahdollista käyttää osa ajasta yhteiseen työkentelyyn, mikä mahdollistaa huoltajien osallistumisen pedagogiseen dokumentointiin ottamalla osaa toiminnan arviointiin ja suunnitteluun. Vanhempainillat, kuten muukin yhteistyö huoltajien kanssa voi edistää myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta, joka verkostoitumisen ja esimerkiksi vanhempaintoimikunnan muodossa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja huoltajien osallisuuden toteutumista sekä tukee myös henkilöstön työtä (OPH 2018: 34; Venninen ym. 2011: 38). Muita mahdollisia yhteistyön tilaisuuksia voivat olla esimerkiksi huoltajien vierailut päiväkodissa, joissa huoltajat pääsevät seuraamaan lapsiryhmän toimintaa päivän ajaksi (Heikka ym. 2017: 61), yhteiset juhlatilaisuudet tai yhteiset retket. Huoltajat voivat myös järjestää omaehtoista, konkreettista toimintaa lapsiryhmälle, kuten omasta ammatista tai muusta erityisosaamisesta lapsille kertomaan saapuminen. (Venninen ym. 2011: 52.)

Eräänä hyvänä esimerkkinä kodin ja päiväkodin yhteistyöstä toimii Vantaalla vuonna 2012 toteutettu Viuhka-projekti. Projektin kohderyhmänä olivat kotoa ensimmäistä kertaa varhaiskasvatukseen siirtymässä olevat taaperot. Viuhkan tavoitteena oli tukea siirtymävaihetta toimimalla varhaiskasvatuksen ja kodin välisenä dokumentointivälineenä, johon sekä huoltajat että varhaiskasvatuksen henkilöstö tuottivat sisältöä lasten oppimiseen ja kokemuksiin liittyen. Huoltajat aloittivat jo ennen varhaiskasvatuksen aloitusta lisäämällä Viuhkaan sisältöä lastensa elämänpäivistä ja kiinnostuksen kohteis-

ta. Myöhemmin varhaiskasvatuksen jo alettua myös henkilöstö lisäsi Viuhkaan sisältöä päiväkodin näkökulmasta. Kuvien mukana olevilla selityksillä oli suuri merkitys, sillä niiden avulla niin varhaiskasvatuksen henkilöstö kuin myös huoltajat kotona pystyivät sanallistamaan yhdessä lapsen kanssa, mitä kuvissa tapahtui, mitä lapsi oli oppinut, tai mistä lehdykässä oli muuten kysymys. Viuhka toimi alle 2-vuotiaille lapsille väylänä kertoa itsestään ja tehdä aloitteita itselleen tärkeisiin asioihin liittyen. Lisäksi Viuhka toimi apuna eroahdistukseen, ja lisäsi myös huoltajien osallisuutta heidän Viuhkaan lisäämiensä sisältöjen toimintaan mukaan ottamisen myötä. Viuhka auttoi myös varhaiskasvatuksen henkilöstöä ymmärtämään lapsia paremmin ja vastaamaan siten paremmin myös heidän tarpeisiinsa. Viuhka toimi hyvin muutaman kuukauden ajan varhaiskasvatuksen ja kodin välisenä yhteytenä, kunnes osapuolten motivaatio väheni, ja Viuhkaan ei enää tullut lisää sisältöä. (Rintakorpi & Lipponen & Reunamo 2014: 188–197, Rintakorpi 2014: 140–153.) Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä pedagogisen dokumentoinnin haasteiksi voivat siis muodostua edellä kuvatun kaltainen motivaation hiipuminen, jolloin dokumentoinnin pedagoginen ulottuvuus jää vähitellen pois. Myös henkilöstön kokema resurssien vähyyys ja ajan puute voivat rajoittaa työmenetelmään paneutumista, jolloin dokumentit jäävät hyödyntämättä (Rintakorpi 2018: 54–56).

Pedagogisen dokumentoinnin tärkeänä osana on arviointi, johon huoltajat pääsevät osallistumaan muun muassa päivittäisen suullisen palautteen sekä erilaisten kirjallisten kyselyjen ja palautteiden antamisen muodossa. Kyselyt voidaan toteuttaa sekä kunta-että yksikkötasoisesti, ja esimerkiksi pääkaupunkiseudulla toteutetaan muutaman vuoden välein alueen yhteinen kysely varhaiskasvatuksen asiakkaille. Systemaattinen arviointi, joka usein toteutetaan juuri kyselyn muodossa, on jaettavissa asiantuntijalähtöiseen ja asiakaslähtöiseen arviointiin. Asiakaslähtöisessä arvioinnissa olennaisena osana asiantuntijalähtöisyyteen verrattuna on se, että asiakkaat, eli tässä tapauksessa huoltajat, voivat osallistua myös arvioinnin suunnitteluun. Huoltajat voivat esimerkiksi suunnitella yhdessä, mitä he haluaisivat arvioida ja millä tavoin. Yhteinen suunnittelu mahdollistaa samalla myös yhteisen keskustelun ja näkemysten muodostamisen hyvän varhaiskasvatuksen kriteereistä ja arvoista. Osallisuuden toteutumisen kannalta tärkeää on kokemus siitä, että keskustelu on avointa ja kaikki tulevat kuulluiksi, ja myös päätöksenteko on demokraattista. Erilaisia huoltajien osallisuutta lisääviä arviointitapoja voivat edellä mainittujen lisäksi olla esimerkiksi tulo- ja lähtökahvi, joissa huoltajat antavat kirjallisen arviointipalautteen suljettuun palautelaatikkoon, tai huoltajille suunnatun asiakaskyselyn tulosten yhteinen läpikäyminen vanhempainillassa, jolloin toteutetaan

myös kyselyn tuloksiin pohjaava yhteinen kehittämissuunnitelma. (Parrila & Fonsén 2016a: 108–111; Helsingin kaupunki 2018.)

4 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksen pedagogisesta dokumentoinnista pääkaupunkiseudulla, sekä varhaiskasvatuksen opettajien siihen liittyvien menetelmien erilaisista käyttötavoista ja niiden tavoitteista.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

1) Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja varhaiskasvatuksen opettajat kertovat käyttävänsä työssään huoltajien kanssa?

- Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja käytetään sovituisissa tapaamisissa huoltajien kanssa?
- Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja käytetään muussa sovitussa toiminnassa huoltajien kanssa?
- Mikä näitä valintoja ohjaa?

2) Millaiset pedagogisen dokumentoinnin tavat toimivat varhaiskasvatuksen opettajien mukaan parhaiten, kun tavoitteena on huoltajien osallisuuden lisääminen?

5 Opinnäytetyön tutkimuksellisen osion menetelmälliset valinnat ja toteutustapa

5.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osion menetelmäksi valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän. Toisin kuin kvantitatiivinen eli erilaisten vastausten määrää numeraalisesti mittaava tutkimusmenetelmä, kvalitatiivinen menetelmä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella tutkittavaa aihetta laadullisesti ja syvällisesti (Hirsjärvi & Hurme 2011: 11, 26–27). Haastattelujen muodossa toteutettava kvalitatiivinen tutkimus koetaan Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2011) mukaan yleensä miellyttäväksi tavaksi osallistua tutkimukseen, sillä se on tavallista keskustelua mukaileva kielellinen vuorovaikutustilanne, jonka molemmat osapuolet tietävät mitä odottaa. Haastattelu mahdol-

listaa muun muassa vastausten täsmentämisen, lisäkysymysten esittämisen sekä kuvaavien esimerkkien saamisen, ja sitä voidaan käyttää aiheen kartoittamiseen. Haastattelu on myös joustava ja yksilöllinen tapa kerätä tietoa, sillä vastaaja toimii haastattelussa aktiivisena ja merkityksiä luovana osapuolena. Haastattelu mahdollistaa kysymysten järjestyksen vaihtamisen tarpeen mukaan sekä vastaajan motivoimisen koko haastattelun ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 11, 34–36.) Haastattelun huonona puolena voidaan pitää sen työläyttä ja kalleutta, sillä haastattelujen järjestämiseen ja aineiston purkuun voi kuluu paljon aikaa ja myös varoja esimerkiksi matka- tai majoituskulujen muodossa. Haastattelu on menetelmänä myös herkkä laadullisille vaihteluille muun muassa luotettavuuden osalta. Haastateltavat voivat antaa epäluotettavia vastauksia pyrkiessään sosiaalisen normin mukaisiin vastauksiin. Lisäksi myös haastatteluaineiston käsittely, jolle ei ole olemassa yhtä valmista mallia, voi johtaa tutkimuksen tekijöiden aineiston analysointiin, tulkintaan ja raportointiin liittyvien valintojen myötä virheanalyysiin. Haastatteluihin liittyviä haasteita voidaan Hirsjärven ja Hurmeen mukaan vähentää muun muassa lisäämällä tietoisuutta menetelmään liittyvistä riskeistä. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 34–37.) Katsoimme haastattelun sopivaksi tiedonkeruun menetelmäksi opinnäytetyömme tutkimukselliseen osioon, sillä tarkoituksenamme oli tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksistä pedagogisen dokumentoinnin eri tapojen käyttämisestä sekä niiden merkityksistä erilaisissa tilanteissa.

Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa tutkimuksen tekijä on valinnut teemat, joista esittää kaikille haastateltaville samat etukäteen valmistellut kysymykset. Kysymysten järjestystä voi vaihdella ja haastattelijä voi myös vaihdella niiden sanamuotoja. Myös haastateltava voi vastata omin sanoin. Puolistrukturoidussa mallissa osa näkökohdista on siis lyöty lukkoon ja osa jätetty avoimiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 47.) Valitsimme haastattelujen toteutustavaksi puolistrukturoidun teemahaastattelun mallin, joka mahdollisti toteuttamissamme haastatteluissa vastaajien vapauden kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan haluamallaan tavalla kysymyksiimme vastaten. Haastattelukysymykset laadimme opinnäytetyömme teoriaosuuden sekä tutkimuskysymysten pohjalta kahden teeman mukaan, joita olivat varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset pedagogisen dokumentoinnin käytetyistä tavoista ja valintojen vaikuttimista sekä huoltajien osallisuutta parhaiten lisäävät pedagogisen dokumentoinnin tavat. Ensimmäinen teema, joka oli jaettu kolmeen osaan, sisälsi kymmenen kirjaintunnisteista tarkentavaa kysymystä. Toinen teema ei sisältänyt jaottelua tai tarkentavia kysymyksiä. (Liite 1.)

5.2 Kohdejoukko ja käytännön toteutus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2011) tapana puhua otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä. Kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna, jossa otoksen laajuus mahdollistaa tilastollisen yleistettävyyden, kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään harkinnanvaraisen näytteen avulla muun muassa ymmärtämään aihetta syvällisemmin sekä löytämään siihen liittyviä uusia näkökulmia. Tällöin jo muutaman haastateltavan avulla voidaan saada merkittävää tietoa. Tutkimukselle valittu kohdejoukko määrittelee haastatteluun valikoituvat henkilöt. Valinta voi tapahtua eri tavoin, kuten esimerkiksi niin sanottua lumipallo-otantaa käyttäen, jossa hyväksi havaittu haastateltava antaa suosituksen seuraavasta haastateltavasta ja tämä taas seuraavasta haastateltavasta. Haastateltavat voivat valikoitua mukaan myös muilla tavoin, kuten ammattinsa perusteella tai tietyn ryhmän jäsenenä. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 58–60.) Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osion kohdejoukoksi valikoituivat varhaiskasvatuksen opettajat, joiden näkökulmasta käsitelimme molempia tutkimuskysymyksiämme. Emme haastatelleet huoltajia, sillä aiheen rajaaminen kyllin tarkasti oli tarpeen voidaksemme keskittyä riittävästi juuri varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmaan opinnäytetyölle asetetun laajuuden puitteissa. Katsoimme haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien määrän olevan sopiva niin edellä mainittuun opinnäytetyön laajuuteen nähden, kuten myös aineistolle asettamiimme tavoitteisiin nähden. Laajempi haastateltavien määrä olisi arviomme mukaan johtanut aineiston saturaatioon, jota emme tavoitelleet. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineistoa on kerätty niin kauan, että se alkaa toistamaan itseään, eikä uutta olennaista tietoa enää synny. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 58–60; Eskola & Suoranta 2014: 62–64.)

Opinnäytetyömme haastattelut oli sovittu toteutettavaksi Pedagoginen dokumentointi -hankkeessa mukana olevissa varhaiskasvatusyksiköissä pääkaupunkiseudulla. Yksiköitä oli yhteensä 13. Tavoitteenamme oli toteuttaa noin kuusi ryhmä- tai yksilömuotoista haastattelua. Ensimmäisellä haastattelupyyntökierroksella valikoimme kuusi silmämääräisesti keskenään eri tyyppiseltä vaikuttavaa yksikköä. Myöhemmin olimme vielä yhteydessä neljään yksikköön täydentävän haastattelupyyntökierroksen muodossa. Kolmea yksikköä emme ehtineet lähestyä lainkaan kunnes olimme jo saaneet sopivan määrän haastatteluja sovituksi. Yhteydenoton muotona käytimme puheluja, joilla varmistimme henkilökohtaisen kontaktin yksiköiden johtajiin. Tämän jälkeen lähetimme heille valmiiksi valmistellun sähköpostiviestin, joka sisälsi haastattelujen aikaehdotuksia

sekä laatimamme lisätieto- ja suostumuslomakkeet haastatteluun osallistuville varhaiskasvatuksen opettajille.

Toteutimme lopulta seitsemän haastattelua, joihin osallistui yhteensä 10 varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä työskentelevää henkilöä kuudesta eri varhaiskasvatustyöyksiköstä. Kolmessa haastattelussa oli paikalla samanaikaisesti kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja neljässä haastattelussa paikalla oli yksi varhaiskasvatuksen opettaja. Lopulliset haastateltavat valikoituivat mukaan yksiköiden johtajien tai lähettämämme haastattelupyynnön kautta. Osassa yksiköistä johtaja ehdotti meille, kuka olisi sopiva haastateltava, ja osassa yksiköitä haastateltava valikoitui tietääksemme yksiköiden sisäisten keskustelujen ja kyselyjen perusteella. Olimme etukäteen kiinnostuneita harkinnanvaraisena näytteenä esimerkiksi Hirsjärven ja Hurmeen (2011) mainitsemaasta lumipallo-otannasta (Hirsjärvi & Hurme 2011: 59–60). Ajattelimme, että voisimme kysyä suosituksia sopivista haastateltavista sekä yksiköiden johtajilta että haastattelemltamme varhaiskasvatuksen opettajilta. Jouduimme kuitenkin toteamaan, ettemme voineet täysin vaikuttaa haastateltavien valikoitumiseen, sillä tärkeintä oli löytää ylipäänsä sellaisia varhaiskasvatuksen opettajia, joilla olisi aikaa ja halua ottaa meidät vastaan. Myös aikataulullisesti lumipallo-otanta oli ulottumattomissamme, sillä meidän oli tärkeää saada kaikki haastattelut sovittua nopealla aikataululla useita rinnakkaisia haastattelupyyntöjä samanaikaisesti esittäen. Käytimmekin lopulta harkinnanvaraista näytettä ilman lumipallo-otannan ulottuvuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 58–60.)

Haastattelut toteutettiin haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien omilla työpaikoilla ja niiden kesto oli noin puoli tuntia. Haastattelut äänitettiin digitaalisesti ja lisäksi parihaastatteluissa teimme muistiinpanoja voidaksemme myöhemmin paremmin tunnistaa eri vastaajien antamat vastaukset. Haastattelun runkona toimi etukäteen laadittu teemahaastattelurunko (Liite 1), jonka haastateltavat saivat myös tulostettuina nähtävikseen. Kysymykset esitettiin haastateltaville myös sanallisesti. Haastattelujen jälkeen äänitallenteet purettiin litteroimalla haastattelut tekstitiedostojen muotoon. Tämän jälkeen luimme kaikki haastattelut läpi.

Opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osiossa noudatimme Tutkimuseettisen neuvottelutoimikunnan julkaisemia hyvän tieteellisen käytännön ohjeita (TENK 2012). Tämä näkyi esimerkiksi aineistomme käsittelyssä. Tallensimme äänitteet kaikissa vaiheissa anonyymeinä haastattelutallenteina. Aineistoa eivät sitaatteja lukuun ottamatta päässeet lukemaan tai kuuntelemaan muut kuin me opinnäytetyön tekijät. Käytimme suoris-

sa sitaateissa haastateltavista peitenimiä ja jätimme myös heidän koulutustaustansa yksilöimättä. Poistimme täytesanoja sekä joitain murreilmauksia, sekä poistimme tekstistä myös kaikki viittaukset paikannimiin tai muihin ilmauksiin, joiden perusteella olisi mahdollista päätellä haastateltavien työpaikka tai sen sijainti. Sitouduimme julkaisemaan tulokset tavalla, jolla ne eivät kohdennu yksittäisiin varhaiskasvatyüksiköihin tai sen henkilöstöön. Kunnioitimme haastateltavien vahingoittumattomuutta sekä yksilön tietosuojaa. Kunnioitimme haastateltaviemme itsemääräämisoikeutta tuomalla heille esiin haastattelun vapaaehtoisuuden sekä mahdollisuuden keskeyttää haastattelu milloin tahansa tai sivuuttaa jokin kysymys, sekä myöhemmässä vaiheessa keskeyttää opinnäytetyömme tutkimukselliseen osioon osallistuminen ilman perusteluja. Sitouduimme käyttämään aineistoa ainoastaan opinnäytetyössämme. Aineiston säilyttämisestä kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen sovimme yhdessä haastateltavien kanssa. Kuuden kuukauden jälkeen äänitallenteet ja tekstitiedostot hävitetään. Kerroimme haastateltaville, missä opinnäytetyömme julkaistaan sekä missä sen tuloksia esitellään. Haimme asianmukaiset tutkimusluvut etukäteen ja ilmoitimme haastateltaville tutkimusluvan myöntäjän sekä myöntöpäivän, tai tutkimusluvan numeron. Haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen haastatteluun osallistumisesta. He saivat itselleen myös lisätietolomakkeen, jonka avulla he saivat tarkempaa tietoa opinnäytetyömme tarkoituksesta, aineiston käsittely- ja käyttötavoista, sekä suorat yhteystietomme mahdollisia myöhempiä yhteydenottoja varten.

5.3 Aineiston analyysin periaatteet ja menetelmät

Keräämämme aineisto purettiin litteroimalla. Litteroinnilla tarkoitetaan äänitteille tallennettujen haastattelujen sanatarkkaa kirjoittamista tekstimuotoon (Hirsjärvi & Hurme 2011: 138). Haastattelut tallennettiin erillisiksi tekstitiedostoiksi, joihin haastatelluille henkilöille merkittiin lisäksi tunnistetietoina heille antamamme peitenimet. Litteroinnin valmistuttua haastattelut luettiin vielä uudelleen läpi. Hirsjärven ja Hurmeen (2011) mukaan aineiston lukeminen useita kertoja on välttämätöntä, jotta aineisto tulisi riittävän tutuksi ja sitä olisi mahdollista alkaa analysoida (Hirsjärvi & Hurme 2011: 143).

Litteroidut haastattelut teemoiteltiin käyttämämme haastattelurungon (Liite 1) mukaisesti. Teemoittelu tarkoittaa tekstin lajittelua siten, että eri henkilöiden vastaukset samaan aiheeseen liittyen kerätään yhteen niiden tunnistetiedot säilyttäen. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 141–142, 173.) Toteutimme teemoittelun tekstinkäsittelyohjelmalla, jolla siirsimme eri haastattelujen samaan kysymykseen kohdistuvat vastaukset peräkkäi-

seen järjestykseen. Näin saimme haastattelurunkomme jokaisen kohtaan kaikista eri kysymyskohtien vastauksista kokonaiskuvan. Jatkoimme aineiston työstämistä tyypittelyllä, jonka avulla on mahdollista ryhmitellä eri vastauksia niiden yhteisten piirteiden perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2011: 174). Tyypittely tapahtuu koodauksen avulla, jossa tekstistä poimitaan eri kysymyksiin kohdistuvat erityyppiset vastaukset merkitsemällä ne esimerkiksi koodausohjelman tai tekstinkäsittelyohjelman avulla tietyllä värikoodilla. Erityyppisille vastauksille luodaan ensin yhteinen tunniste, jonka perusteella kaikki tämän tunnisteen alle sopivat vastaustyytit merkitään samalla koodilla tai koodiväriä. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 141, 174.) Siirsimme lopuksi koodaamalla muodostetut erityyppiset vastaukset peräkkäiseen järjestykseen käyttämämme haastattelurungon jokaisen kysymyksen kohdalle. Tulosten tarkastelemisen perusteella siirsimme vielä muun muassa avoimiin alakysymyksiin c ja e annettuja vastauksia niille paremmin sopiviin kohtiin toiston vähentämiseksi ja tulosten esittelyn loogisen järjestyksen takaamiseksi.

Haastatteluaineiston analysoimisessa siitä esiin nousevien asioiden tarkasteleminen suhteessa toisiinsa on Hirsjärven ja Hurmeen (2011) mukaan yksi analyysin tärkeimmistä osista (Hirsjärvi & Hurme 2011: 174). Vertasimme teemoittelun ja tyypittelyn avulla järjestämämme aineiston eri osia, jolloin saimme nostettua esiin aineistosta muodostuvia johtopäätöksiä ja tuloksia. Tulosten raportoimisen jaoimme tutkimuskysymystemme mukaiseen neljään osaan, joista kolme ensimmäistä kohdistuivat ensimmäiseen teemaan eli varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiin pedagogisessa dokumentoinnissa käytetyistä tavoista ja valintojen vaikuttamista, ja yksi toiseen teemaan eli varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiin huoltajien osallisuutta parhaiten lisäävistä pedagogisen dokumentoinnin tavoista. Käytimme raportoinnissa myös haastatteluista nousseita suoria lainauksia.

6 Tulokset

6.1 Pedagoginen dokumentointi suunnitelluissa tapaamisissa

Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat vanhempainiltojen olevan hyviä tilaisuuksia tehdä varhaiskasvatuksen toimintaa pedagogisen dokumentoinnin keinoin huoltajille näkyväksi. Tämä tapahtuu useimmiten erilaisten dokumenttien kuten valokuvien tai videoiden avulla. Kuvia ja tekstiä voidaan yhdistää kuvia tulostamalla ja niiden yhteyteen kirjoittamalla, tai yhdistämiseen voidaan käyttää myös tietokonetta. Kuva-

esitysten ja videoiden katselun avulla on voitu esitellä huoltajille varhaiskasvatuksen arkea, kuten tehtyjä leikkihetkiä, ulkoilua ja metsäretkiä. Esillä ovat myös lasten tekemät piirustukset, askartelut ja tarinat, joita lapset ovat toteuttaneet vanhempainiltaa edeltävänä aikana. Yksi haastateltava kertoi oman ryhmänsä seinällä olleen kuvia, joihin huoltajat saivat vanhempainillassa kirjoittaa mieleensä tulleita positiivisia asioita ja kannustuksia, jotka henkilöstö myöhemmin luki lapsille.

Meillä oli sit kans vanhempainillassa ni, no me katottiin läppäriltä se videoesitys. Ja sit meil oli kuvia seinillä ja vanhemmat sai kirjottaa sinne ajatuksia ja positiivisia ilmauksia mitä tuli niist kuvista mieleen ja tsempkauksia lapsille. Et me luettiin sitte lapsille ne vanhempien tsempit. (Heidi)

Vanhempainillat nähtiin vastauksissa myös tilaisuuksina, joissa huoltajien kanssa on mahdollista luoda erilainen kontakti arkisiin kohtaamisiin verrattuna ja keskustella yhdessä esimerkiksi siitä, mitä he tekevät lastensa kanssa kotona. Lisäksi vanhempainilloissa huoltajat voivat verkostoitua ja tutustua toisiinsa paremmin, tai osallistua muun muassa huoltajien varhaiskasvatukseen liittyvää osallisuutta käsittelevään keskusteluun. Yksi vastaajista otti esiin myös poissa olleiden huoltajien tiedonsaannin varmistamisen. Vanhempainillat ovat haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan myös tilaisuus välittää huoltajille tietoa varhaiskasvatuksen pedagogisista sisällöistä ja tavoitteista. Erilaisten toiminnallisten osuuksien avulla huoltajat voivat saada tietoa yksikössä käytössä olevista erilaisista painotuksista tai käytännöistä, tai erilaisista pedagogisista menetelmistä, joita voivat olla muun muassa MiniVerso tai Huomaa hyvä!. Varhaiskasvatuksen perusteisiin on joissain yksiköissä tutustuttu toiminnallisessa osuudessa siten, että huoltajat ovat saaneet kiertää eri pisteissä pohtimassa ja arvioimassa esimerkiksi sen laajojen osa-alueiden sisältöjä lasten oppimisen näkökulmasta tarkasteltuna. Eräs haastatelluista kertoi myös lasten voivan arvioida yhdessä huoltajien kanssa varhaiskasvatuksen toiminnan sisältöjä itselle mieluisasta ja mukavasta toiminnasta kertomalla.

Eli pedagogisen dokumentoinnin tavat. Meillä on vanhempainilloissa ollu paljon toiminnallisia tuokioita ja tuotu myös esille vasu-pohjaista sisältöä esimerkiks vanhempien ja lasten kaa. Vanhemmat on saanu lasten kaa miettiä vasupuun avulla, mikä täällä päiväkodissa on mukavaa ja kivaa tehdä ja minkälaisista leikeistä pitää. Ja se onkin meillä tuolla esillä vieläkin. (Jaana)

Pedagogista dokumentointia käytetään myös kysymällä huoltajilta ideoita, ajatuksia ja toiveita liittyen varhaiskasvatuksen toiminnan sisällön suunnitteluun. Henkilöstö on voinut valmistella etukäteen alustavan toimintasuunnitelman, johon huoltajilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa. Huoltajia on kannustettu esittämään ajatuksia ja ehdotuksia

esimerkiksi ideointiriihen avulla, jotta huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa lisääntyisi. Vanhempainiltojen haasteena nousivat esiin kieliongelmat, joita saattaa olla esimerkiksi varhaiskasvatustyöryhmän monikulttuurisuuteen liittyen. Tilannetta pyrittiin vastaajan mukaan helpottamaan tuottamalla suomenkielisten materiaalien rinnalle myös englanninkieliset materiaalit ja käyttämällä vanhempainilloissa mahdollisuuksien mukaan tulkkipalveluja.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut toteutetaan yhdessä huoltajien kanssa ja niissä käydään laajasti läpi lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyviä asioita. Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat huoltajien osallistuvan dokumentointiin täyttämällä varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeesta oman ja lapsen osuuden etukäteen kotona paperisella tai sähköisellä lomakkeella. Huoltajat kirjaavat kotona tekemiään havaintoja liittyen lapsen vahvuuksiin, kiinnostuksen kohteisiin tai vielä harjoiteltaviin asioihin. Lomakkeessa voi olla myös paikka esimerkiksi lapsen piirroksille ja omille vastauksille. Varhaiskasvatuksen opettaja puolestaan tuo varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun varhaiskasvatuksessa tehtyjä havaintoja lapsesta lapsiryhmässä. Keskusteluun voidaan ottaa mukaan erilaisia dokumentteja havaintojen tueksi. Lapsen piirustuksia ja askarteluja esittämällä huoltajia voidaan auttaa huomaamaan lapsen taitoja ja vahvuuksia. Tämä voi olla tärkeää esimerkiksi tilanteissa, joissa varhaiskasvatuksen opettajalla ja huoltajilla ei ole yhteistä kieltä, eikä tulkkia ole paikalla.

Yks lapsi siirty toiseen päiväkotiin. - - Yhteistä kieltä ollu koskaan ja sit tulkki saatiin harvoin paikalle. Ni mä olin teettäny sellasen saksilla leikkuun - - ja sitte mä vein sen sinne vasu-keskusteluun. Ni se vanhempi oli aivan ällistyny siitä et hänen lapsi osaa leikata näin hyvin, koska kotona eivät anna leikata saksilla. Ja se oli aivan et vau - - Se tuotti sen ihan mielettömän hyvän fiiliksen itelle, että ylipäänsä että jes, me tehdään täällä asioita. Mut myös et se oli sattumalta, että mä olin keränny ne talteen ne paperipalaset, et mä pystyin hänelle näyttämään ne. Koska meil ei sitä kieltä ollu yhteistä, ni se oli aika niinku harvoin, että me päästiin sillai puheen tasolla juttelemaan. (Anna)

Havainnointia tehdään haastateltavien mukaan varhaiskasvatuksessa koko tiimin voimin, eli koko ryhmän henkilöstö osallistuu dokumentointiin. Havainnot voivat syntyä esimerkiksi pienryhmätoiminnassa tai muun toiminnan ohessa, ja ne voivat olla muun muassa muistiinpanoja lasten kertovasta puheesta, lasten tekemiä piirroksia, tai valokuvia lapsen toiminnasta. Havainnot voidaan kirjata muistiin vihkoihin, havainnointikavakkeisiin tai muistilappuihin, jos tietokonetta tai varhaiskasvatussuunnitelmapapereita ei juuri sillä hetkellä ole käsillä.

Ja aatellen sitä vasua, ihan vasupaperia, niin kyllähän sitä ennen jo tapahtuu niinku näitä vihkomuistiinpanoja, tai muita niinkun pienryhmien havaintoja tai muuta. On jotenkin luonteva tapa, että laittaa johonkin itselleen ylös. Aina ei oo koneella tai siinä vasupaperit käsillä. Että itelleen kirjaa niitä havaintoja ylös, tai että mitä on niinku tiimikaverit bongannu. Niin sitten ne siirtyy siihen vasuun. Et kylhän sekin vanhaan viisiin kirjottaminen ylös papereihin on vielä tosi tärkeä työkalu, tai post-it -lappuja siihen vasun päälle, että muistaa lisätä päivämäärällä, mitä on nähny. (Niina)

Dokumentteja voidaan tallettaa myös lasten paperisiin tai digitaalisiin kasvunkansioihin, omiin vihkoihin, tai ottaa esimerkiksi puolivuositain esiin lasten omista laatikoista, jonne ne on tallennettu päiväyksin varustettuna. Havainnointi voi olla yleistä havainnointia tai myös johonkin yksittäiseen osa-alueeseen keskittyvää havainnointia, kuten kynäotteeseen tai kielen oppimiseen liittyvää havainnointia sekä kielikartoituksia. Lasta on myös voitu huoltajan suostumuksella joskus videoita, jolloin varhaiskasvatuskeskustelussa on voitu yhdessä huoltajan kanssa tarkastella, miten lapsi esimerkiksi noudattaa ohjeita muiden lasten läsnä ollessa tai miten hänen taitonsa toimia joissain tilanteissa ovat edistyneet. Videoiden kohdalla on arvioitu tapauskohtaisesti, näkyykö videolla muita lapsia, eli voiko videon esittää huoltajalle. Ennen huoltajien kanssa käytävää varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelua tiimi voi käydä myös yhteisen valmistelevan keskustelun.

Yhteisessä keskustelussa huoltajien kanssa käydään läpi lapsen kehityksen ja kasvun lisäksi hänen kiinnostuksen kohteensa sekä mahdolliset tuen tarpeensa, ja sovitaan lisäksi yhdessä lapsen varhaiskasvatukseen liittyvät tavoitteet ja menetelmät. Keskustelu kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeelle, joka on valmisteltu etukäteen ja jota täydennetään yhteisen keskustelun perusteella. Osalle vastaajista oli erityisen tärkeää tehdä kirjaukset jo heti keskustelun kuluessa yhdessä huoltajien kanssa keskustelun yhteisen luonteen varmistamiseksi.

Tietysti siin keskustelun aikana tehdään siis myös kirjauksia. Eli se tavoite on se, et ne tavoitteet ja menetelmät mietitään yhdessä vanhempien kaa, jolloin ne niinku sitten kirjataan joko käsin tai koneella siihen lomakkeeseen siinä. Et se ei oo tavallaan meiltä valmiiks täytetty, vaan et se sit yhdessä kirjataan. (Salla)

Keskustelun jälkeen huoltajat saavat varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen itselleen tulostettuna. Myöhemmin toimintakauden aikana varhaiskasvatussuunnitelmalomaketta voidaan täydentää päivittäisten keskustelujen perusteella sopimalla siitä huoltajien kanssa.

- - Ja sitte toki vanhempien kanssa koko ajan käydään keskusteluja aamuin ja iltapäivän haku- ja tuontitilanteissa ja niin sanottuja käytäväkeskusteluja. Ja siihen ollaan ohjeistettu meidät, siis johtajan kanssa keskusteltu, että sitte voidaan vanhempien kanssa jutellaan ni sit vaan sillai että onhan ookoo et mä lisään sen tänne vasuun. Mutta onhan se aina nähtävillä sillä tavalla, että sehän ei oo mikään, vaikka se meidän työkalu onkin, ni tottakai vanhemmilla on oikeus saada nähdä, mitä me sinne siitä lapsesta kirjetetaan. (Anna)

Haasteina varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa nähtiin vanhempainiltojen tapaan kieliongelmat, jos varhaiskasvatuksen opettajalla ei esimerkiksi ole yhteistä kieltä huoltajien kanssa, eikä myöskään tulkkia ole paikalla. Lisäksi osa haastateltavista kertoi digitaalisen käyttöjärjestelmän ongelmista, jonka vuoksi esimerkiksi kasvunkansioiden jakaminen huoltajien kanssa oli vaikeaa tai kokonaan estynyt. Myös dokumentointivälineitä saattoi joidenkin vastaajien mukaan olla liian vähän, tai niitä oli sijoitettu varhaiskasvatusyksikössä painotetusti vain esikouluun, jolloin esimerkiksi valokuvia oli mahdollista käyttää omassa ryhmässä toivottua vähemmän.

6.2 Pedagoginen dokumentointi muussa sovitussa toiminnassa

Haastateltavilta varhaiskasvatuksen opettajilta kysyttiin myös, millaisessa muussa sovitussa toiminnassa he käyttävät pedagogista dokumentointia, ja miten he sitä käyttävät. Useimmat mainitsivat viestinnän, jonka avulla huoltajille voidaan välittää sekä käytännön tietoa että tietoa varhaiskasvatuksen toiminnan toteutuneista sisällöistä. Dokumentointivälineinä haastateltavat mainitsivat jälleen valokuvat ja videot. Valokuvat nähtiin erinomaisena dokumentoinnin tapana, jonka avulla toimintaa voidaan tehdä näkyväksi. Valokuvien ja videoiden kautta huoltajat voivat tutustua varhaiskasvatuksen toimintaan yleisellä tasolla sekä toisinaan myös yksittäisen lapsen tasolla. Valokuvia voivat vastaajien mukaan tuottaa niin henkilöstö kuin lapsetkin, ja aiheena voi olla yhtä hyvin metsäretki, juhla kuin päivittäinen toiminta eri tilanteissa. Kuvia ja videoita voidaan katsella yhdessä lasten kanssa niistä keskustellen tai niiden avulla aiempiin tilanteisiin palaten.

Valokuvat ovat tosi erinomaisia dokumentoinnin tapoja. Meillä oli tossa omassa ryhmässä nytten syksyn aikana ihan lasten leikeistä, siirtymistä ja vähän joka tilanteesta otettiin videota, että valokuvia ja katsottiin sitten lasten kanssa yhdessä. (Jaana)

Kuvia ja videoita voidaan lähettää myös huoltajille tai näyttää niitä hakutilanteissa, ja niistä tehtyjä esityksiä voidaan katsella toimintakautteen liittyvissä juhlissa yhdessä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Kuvia voidaan kiinnittää lisäksi seinälle, jolloin

myös niiden kiinnityskorkeuden huomioimalla lapsilla on mahdollisuus katsella kuvia aikuisten lisäksi.

Valokuvien lisäksi huoltajille lähetetään myös sähköposteja, sekä puhelimen tai päiväkodin oman sähköisen järjestelmän kautta lähetettyjä viestejä. Yhteyttä voidaan ottaa myös puhelimitse, mitä tapahtuu kuitenkin harvemmin. Sähköpostien sisältönä on usein esimerkiksi toiminnan sisältöjä tai toiminnan pedagogisia tavoitteita avaava viikkoraportti, tai juhlien jälkeinen kiitosviesti. Sähköpostitse kerätään myös palautetta. Viestit puolestaan liittyvät usein arjen tilanteisiin, kuten keskustelujen sopimiseen.

Vastaajista osa mainitsi päivittäisen lapsilistan tai päivävihkon käyttämisen, johon dokumentoidaan päivän aikana lapsen läsnäolon lisäksi hänen toimintaansa. Kun tiedot kirjataan paperille, ne välittyvät kaikille työntekijöille ja siten myös lasta hakemaan saapuvalla huoltajalle. Listan avulla huoltajille on mahdollista kertoa päivän kulusta, ja se voi toimia myös luontevana keskustelun avaajana perheen muihin kuulumisiin liittyen. Lapsilistaan voidaan merkitä myös huoltajien asioita, joita he tuovat esiin tuonti- tai hakutilanteissa. Lapsilistan avulla voidaan laittaa muistiin myös jokin lapsen päivään kuulunut mukava tapahtuma tai keskustelu, joka halutaan kertoa huoltajille viestimällä heille samalla lapsen kanssa henkilökohtaisesti vietetystä ajasta.

Ja ainaki ite teen tietosesti sitä silloin, kun on ite iltavuorossa, ni sellasia niinku pieniä hetkiä käytännössä pyrin jokaisen oman ryhmän lapsen kanssa olla, et mulla on myös sitä dokumenttia heille kertoa, että se heidän lapsi on erityinen ja mä olen hänen kans viettäny aikaa. Tai tää ruokapöydässä ku ollaan, niin niitä keskusteluja voi vähän kertoa, että hienoja juttuja. Et kyl vanhemmat tykkää aina, kun sanot jotain muuta ku että ihan ookoo päivä, ja kerrotki sen pienen, et olipa kiva et hän oli oppinu laittamaan vaikka kengänlenksun tai jotakin, ni ne on aina merkittäviä heille. (Anna)

Myös moniammatillinen yhteistyö ja siihen liittyvät lomakkeet mainittiin haastatteluissa. Yhteistyötä tehdään vastaajien kertoman mukaan esimerkiksi erityisopettajien, puheterapeuttien sekä kieli- ja kulttuuriopettajien kanssa, ja heiltä voidaan saada suosituksia erilaisista soveltuvista materiaaleista. Yhteistyötä tehdään myös neuvolan kanssa esimerkiksi Hyve4-keskustelujen yhteydessä.

Siirtymäprosessissa, joissa lapsi aloittaa uudessa ryhmässä, pedagoginen dokumentointi liittyy haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa ennen kaikkea erilaisten keskustelujen dokumentteihin. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut sekä aloitus- ja siirtokeskustelut ovat osa siirtymäprosessia, ja niistä kaikista laaditaan yhtei-

sen keskustelun perusteella lomake, jonka avulla tietoa siirretään eri suuntiin. Esimerkiksi aloituskeskustelussa lapsen huoltajat siirtävät tietoa lapsesta päiväkodin suuntaan, kun taas esiopetukseen siirryttäessä tietoa siirretään päiväkodista esikoulun suuntaan. Päiväkodin sisäisissä siirroissa keskustelut käydään usein päiväkodin ryhmien henkilöstön välillä, jolloin tietoa siirtyy ryhmästä toiseen. Lomakkeiden käytön etuna eräs vastaaja näki sen, että niiden avulla kaikki tarpeelliset asiat tulevat aina huomioiduiksi ja käsitellyiksi asianmukaisella tavalla.

Joo on lomakekeskeistä, mutta sitte toisaalta se lomakekeskeisyys takaa sen, että kaikki käydään läpi, kaikki muistetaan. Ja se ei oo niinku minkään muun varassa kun sen, että nää asiat kuuluu siirtää tai tietää, ja kun sä meet sen mukaan, niin silloin sä oot toiminu niinku oikein. (Niina)

Aloituskusteluja käydään yhdessä huoltajien kanssa varhaiskasvatustilaisissa tai perheen kotona lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ensimmäistä kertaa tai siirtyessä uuteen varhaiskasvatustilaisuuteen. Aloituskeskustelussa käydään läpi lapsen taitoja ja kiinnostuksen kohteita, ja keskustelu dokumentoidaan valmiille lomakkeelle.

Meillähän on tota aloituksessa, meillä on sitä varten tämmönen kaavake, mikä annetaan vanhemmille, ja siihen saa kirjoittaa sitten millanen lapsi on. Ja ihan tämmönen, mihin tulee ihan perusjuttuja, minkälaisilla fiiliksillä vanhemmat on tuossa tuomaan omaa lastaan päivähoitoon. Siellä on sellasii, et miten lapsi pukee, syö, käy vessassa. Ihan mitkä on semmosia lempijuttuja. (Päivi)

Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat näkivät kotona tapahtuvat aloituskeskustelut mahdollisuutena luoda turvallinen suhde lapseen ja perheeseen jo ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Kotona tapahtuva aloituskeskustelu saattaisi vastaajien mukaan olla myös huoltajille rennompia yhteistyön aloittamisen tapoja.

Ja kotikäynti - - on hyväksi todettu alle kolmevuotiailla. Eli siinähän tulee erilainen tutustumisvaihe, kun yksi tuttu kasvattaja menee kotiin tutustumaan ja keskustelemaan rauhassa aloituksesta, miten on ne kotiolot siellä. On hyvä semmonen turvanluonti kodin ja päiväkodin välillä. (Jaana)

Huoltajat ovat haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan läsnä aloituskeskustelussa sekä varhaiskasvatustilaisissa, mutta siirtokeskusteluihin he osallistuvat vain harvoin. Erityisesti sisäiset siirtokokoukset käydään useimmiten tiimien välillä ilman huoltajien läsnäoloa, ellei lapsi tarvitse erityistä tukea tai ole juuri siirtymässä pienryhmään tai integroituun erityisryhmään. Haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien mukaan huoltajat voivat kuitenkin omata lapsesta arvokasta tietoa, jota ei voi saada muualta. Esimerkiksi kotikielen ollessa toinen kuin varhaiskasvatuksessa

käytettävä kieli, huoltajan havainnot lapsen tavasta toimia joissain tilanteissa voivat olla erilaisia kuin varhaiskasvatuksessa samoista tilanteista tehdyt havainnot. Osa vastaajista toivoi huoltajia mukaan myös yksikön sisäisiin siirtokeskusteluihin, mutta tätä rajoittavina tekijöinä koettiin kaikkien osapuolten aikataulujen yhteensovittamisen vaikeus sekä toisaalta huoltajien kiinnostuksen puute siirtymäkeskusteluja kohtaan. Lapsen tietojen todettiin siirtyvän myös ilman huoltajan läsnäoloa ja myös ilman tämän suostumusta. Huoltajilla on mahdollisuus saada tietoa siirtymiin liittyen, vaikka he eivät osallistuisikaan keskusteluihin, ja esimerkiksi esikouluun ja koulupolkuun liittyvistä asioista on erään vastaajan mukaan tiedotettu huoltajia jo edellisen toimintakauden alusta alkaen.

Keväisin pidetään vasukeskustelut, ja niissä juuri nämä samat asiat käydään läpi ja jutellaan. - - Toki on sitte se, että tietyt tiedot siirtyy siitä huolimatta, antaako vanhempi luvan vai ei. Se on sitä lakipykäläasiaa. Mut kyllähän niinku reilun pelin ja hyvän yhteistyön henkeen se kuuluu, että kaikki on vanhemmille saatavilla ja nähtävillä. (Niina)

Kouluun siirryttäessä esiopetuksen opettajalla on vastaajien mukaan vastuu tietojen siirtämisestä. Lähikoulu saattaa kuitenkin toimia aloitteellisena osapuolena sekä esikoulun että huoltajien suuntaan tapaamisten järjestämiseksi. Vastaajat kertoivat kouluun siirtymisessä käytävästä LEOPS-keskustelusta, johon osallistuvat huoltajat että lapsi. Lomake keskustelusta välitetään lapsen tulevaan kouluun. Esiopetuksessa tehtyjen pedagogisten arvioiden ja -selvitysten perusteella lapsi sijoittuu joko tavalliseen kouluun tai esimerkiksi pienluokkaan.

Muista pedagogisen dokumentoinnin tavoista siirtymäprosessissa vastaajat toivat esiin valokuvat ja videot, joiden avulla vastataan ennen kaikkea huoltajien tarpeisiin saada tietoa. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoi näyttäneensä huoltajille videon avulla, että itkuisena päiväkotiin jäänyt lapsi oli ollut päivän aikana myös tyytyväinen ja hyväntuulinen.

Meillä oli tosi itkevä lapsi ja vanhemmat oli tosi huolissaan siitä, että pystyyköhän se mitenkään niinku jäämään tänne - - Muutaman päivän päästä me otettiin video siitä kun se tanssi ja joras ja naureskeli. (Veera)

Erään vastaajan mukaan huoltajat ovat huolissaan erityisesti pienten ryhmästä isojen ryhmään siirtyvien lasten sopeutumisesta, koska heidän silmissään lapsi on vielä hyvin pieni. Vastaajan mukaan varhaiskasvatuksessa voidaan nähdä huoltajia paremmin lapsen valmius siirtyä isojen ryhmään, sillä lapset usein toimivat varhaiskasvatuksessa itsenäisemmin kuin kotona, ja aivan pieniin verrattuna siirtymässä olevat ovat kuitenkin

jo isoja. Myös ennen siirtymistä tapahtuvaa tutustumiskäyntiä vastaajat kuvailivat ennen kaikkea huoltajien kokemaa huolta hälventävänä tilaisuutena. Kuvien ja videoiden kautta tapahtuva toiminnan avaaminen on haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksen mukaan auttanut luottamussuhteen luomisessa huoltajien kanssa. Tämä puolestaan on luonut hyvän pohjan alkaneelle yhteistyölle.

6.3 Valintoja ohjaavat lähtökohdat

Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat haastattelun kolmannessa osiossa pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiseen liittyvien valintojen lähtökohdista. Varhaiskasvatusyksikön omat ohjeistukset ja toimintasuunnitelma sekä valitut painotukset ohjaavat haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien mukaan pedagogisen dokumentoinnin tapoja. Yksiköissä saatetaan painottaa muun muassa huoltajien osallisuuden lisäämistä tai yleisesti huoltajien suuntaa tapahtuvaa viestintää ja sen laajuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden katsottiin vaikuttavan pedagogisen dokumentoinnin valintoihin esimerkiksi nykyisen huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön määrittelynsä kautta, joka velvoittaa tuomaan huoltajat mukaan varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu-, toteutus- ja arviointiprosessiin. Eräs vastaaja näki, että huoltajien osallistuminen mahdollistettaisiin joka tapauksessa myös ilman sen nykyistä velvoittavuutta. Osa vastaajista koki Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden vaikuttaneen myös siihen, miten varhaiskasvatuksen toiminnan pedagogiikasta välitetään tietoa eri osapuolille. Huoltajille avataan pedagogisen viestinnän avulla muun muassa pienryhmätoiminnan merkitystä tai muita perusteluja toteutuneelle toiminnalle ja sen sisällöille. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen katsottiin pohjaavan niin ikään valtakunnalliseen Varhaiskasvatuksen perusteisiin, joka ohjaa esimerkiksi toimintakauden aikana lomakkeelle tehtäviä täydennyksiä. Eräs vastaaja tosin ei kokenut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden olevan omaa työtään ensisijaisesti ohjaava tekijä resurssien puutteen ohjatessa käytännönläheisempään dokumentointiin ja toiminnan näkyväksi tekemiseen.

Pedagoginen dokumentointi -hankkeeseen osallistuminen näkyi useissa vastauksissa aiheen pohdintaa aktivoivana tekijänä. Erään vastaajan mukaan hanketyöskentely on tavoitteellisena prosessina tuonut yksikköön pedagogisen dokumentoinnin toteutumisen systemaattista pohdintaa, ja työmenetelmän kehittämistyö on tarkoittanut esimerkiksi yhteisten ohjeistuksien luomisesta pedagogisen dokumentoinnin tapojen yhtenäis-

tämiseksi tai ideoinnin aloittamista aiheeseen liittyen. Hanketyöskentelyyn ovat sitoutuneet vastaajan mukaan varhaiskasvatuksen opettajien ohella koko henkilöstö.

Näitä ohjaa monikin asia, mutta on esimerkiksi toi yksikön ohjeistukset ja toimintasuunnitelmat. Et nehän aina niinku tavallaan syyslukukaudella käydään, tai syyslukukauden alussa käydään läpi sitä, että miten niinku omasta mielestä se pedagoginen dokumentointi on siinä omassa ryhmässä toiminu, ja että et vanhempien osallistaminen ja muu - - Ja nyt esimerkiksi meillä - - päiväkotia on - - pedagoginen dokumentointi -hankeessa - - Se on ehkä tuonu enemmän semmosta systemaattista pohdintaa ja semmost kehittämistyötä. (Salla)

Pedagoginen dokumentointi koettiin haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan vanhaksi tutuksi tavaksi toimia. Hankkeeseen liittyvän kehittämistyöskentelyn avulla työmenetelmää on ollut mahdollista syventää sille koulutuksen myötä syntyneen vahvemman teoriapohjan avulla. Pedagogisen dokumentoinnin käsitettä on voitu hankkeen myötä myös kirkastaa ja määritellä tarkemmin.

Kyllähän se tottakai semmonen ajatuksia liikkeelle sysäävä on. - - Todettiin siel alkupamauksessa, kun tää hanke lähti, et ollaanhan me tätä joo tehty, kyllähän me tätä tehdään. Mut et nyt tavallaan tulee sitä sellast rankaa siihen ja ryhtiä, et mikä liittyy mihin. Ja ehkä sieltä tulee juuri se, että millä sitä saa avattua koko talolle. Et ei vaan opettajille, vaan et saadaan niinku kaikki siihen mukaan. Et tää koskettaa kaikkia. Me jokainen tavataan lapset joka päivä ja tällä tapaa, niin ehkä sillä tavalla koulutuksen kautta. (Niina)

Ja sit mä ehkä koen, et se on ollu kans iso anti se semmonen syventäminen. Et just toi, et ollaanhan me tätä tehty, mut miten me saadaan vielä enemmän irti vaikka siitä tutusta tavasta toimia pedagogisessa mielessä tai pedagogisen dokumentoinnin kannalta. Et paljon semmosii käytännön juttuja on tullu nyt tän syksyn aikana ajatellen vaikka niitä kuukausikirjeitä tai muita, mitä me ollaan lähetetty ties kuinka kauan. (Salla)

Hankkeen koulutuksessa nähtiin hyvänä asiana se, että pedagogista dokumentointia käsitellään yhteisesti koko talossa ja että se koskettaa siten kaikkia. Pedagogista dokumentointia on käsitelty myös opettajien kokouksissa. Äskettäin valmistuneille varhaiskasvatuksen opettajille koulutus on tuonut lisävarmuutta, sillä osa vastaajista koki, että opinnoissa pedagogista dokumentointia ei oltu käsitelty kovinkaan laajasti. Mikäli joku on päässyt pedagogista dokumentointia koskevaan lisäkoulutukseen, hän on tuonut tietoa aiheesta myös muulle henkilöstölle. Hankkeeseen osallistuminen on saanut osan vastaajista pohtimaan myös aiempaa enemmän huoltajien osallisuutta pedagogisen dokumentoinnin prosessissa.

Huoltajien aktiivisuuden nähtiin haastatteluissa vaikuttavan pedagogisen dokumentoinnin prosessiin esimerkiksi huoltajien esittämien toiveiden ja kehittämis ehdotusten mää-

rässä sekä heidän erilaisia dokumentteja kohtaan osoittamansa kiinnostuksensa määrässä. Vastaajien mukaan aktiiviset huoltajat sekä ehdottavat ja ideoivat toiminnan sisältöihin liittyen että myös kysyvät toimintaan liittyviä pedagogisia perusteluja. Huoltajien aktiivisuus voi tuoda varhaiskasvatuksen opettajille hyviä ideoita mutta myös herättää pohtimaan kauan käytössä olleita toimintatapoja. Huoltajilta on vastaajien mukaan saatu palautetta esimerkiksi hyvin sujuvasta ja aktiivisesta vuorovaikutuksesta. Eräs vastaaja pohti vielä vanhempainiltojen kehittämistä monikulttuurisuuden paremmin huomioivaksi ja siten kaikkia huoltajia paremmin osallistavaksi.

Osa vastaajista arvioi huoltajien olevan niin tyytyväisiä, ettei ehdotuksia sen vuoksi juurikaan tule. Ilmapiirin huoltajien kanssa koettiin olevan myös kriittiselle palautteelle tilaa antava.

Me on paljo mietitty sitä tässä meidän ryhmissä. - - Vanhemmat on niin valtavan tyytyväisiä meidän palveluihin, et heilt ei ihan hirveesti nouse - - Et vaikka vanhempainilloissa kuinka keskustellaan ja upeita juttuja, ni - - he ovat vain niin tyytyväisiä, et sieltä ei oo noussu. Et sillä tavallahan ne anonyymit laput on hirveen kivoja, koska siihen on helpompi kirjata jotaki toiveita tai muuta. - - Mutta aina sitte kuitenkin joku vanhempi innostuu jostain asiasta - - ehkä semmosia käytännön läheisempiä ideoita, että mitä he vois tehdä meidän hyväksi. (Anna)

Me ollaan kyllä - - pari kertaa vuodessa laitettu vanhemmille palautelappua - - ennen vanhempainiltaa vaikka. Et saa laittaa nimettömänä kysymyksiä, mutta niihin ei hirveesti oo tullu niitä vastauksia, et joku vanhempi vaan sanonu. Mut yleensä se on positiivinen merkki. - - Jos kauheesti ois negatiivisia ajatuksia ni ehkä... Mut et meil nyt on semmonen hyvä tilanne, et vanhemmat tosi avoimesti puhuu kaikista- - He kyl ottaa puheeks - - asian ku asian, et semmost mitkä mietittää, tai että mitkä on heidän mielestään kivoja juttujakin. Tulee niinku tavallaan molempia palautteita. (Ulla)

Aktiivisimpia huoltajat ovat vastaajien kertoman perusteella oman lapsensa asioihin liittyen. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa havaittavan kirjallisiin dokumentteihin kohdistuvan kiinnostuksen lisäksi huoltajat haluavat kuulla lapsen päivittäisestä toiminnasta, josta he haluavat kaikkein mieluiten nähdä myös kuvia. Huoltajat haluavat keskustella lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä päivittäisistä leikeistä ja kaverisuhteiden muodostumisesta. Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat pyrkivät kirjamaan päivittäin tietoa lapsesta, jotta he voivat välittää tiedon noutotilanteissa myös huoltajille. Huoltajien kiinnostus lapsen päivää kohtaa koettiin innostavana ja dokumentoinnin määrää lisäävänä.

Mun mielestä aika paljon vanhemmat tällä alueella haluaa tietää lapsestaan. - - Ne odottaa kyllä sitä, että me kerrotaan ja dokumentoidaan, ja on mun mielestä aidoisti kiinnostuneita. - - Pitää niinku hänen lapsestaan just kertoa, et ei semmosel

yleisel tasolla. Niinku yks isä joka päivä kysyy, kenen kanssa mun lapsi on leikkiny, ja et tosi tarkkaan. Ni sit jos ei niit oo dokumentoinu mitään, sä oot illassa. - - Et mun mielest ei vaativia vaan halukkaita tietämään lapsen päivästä, ja mitä tääl tapahtuu. (Helena)

Sekin on sit, ku oot näyttänyt niitä kuvia, niin enemmän sit nekin innostuu ja sanoo: lähettäkää, lähettäkää, lähettäkää. Että meille on esim. tuotu muistitikkuja mihin niinku toivotaan, että sit isovanhemmillekin pystyy näyttämään ja lähettämään. - - Meillekin sit voi olla vähän vaikeampi saada niitä niin usein laitettuu, niin tullu vanhemmilta heidän puolelta, että hei milloin tulee taas, että saadaan näitä kuvia, et joo me yritetään parhaamme. Sitä kautta varmaan näkee sen vanhempien aktiivisuuden, ku ne haluaa nähdä niitä kuvia. (Sini)

Huoltajien aktiivisuuteen liittyvänä haasteena nähtiin kiinnostuksen puute esimerkiksi erilaisia dokumentteja tai varhaiskasvatuksen toimintaa kohtaan. Osa huoltajista ei haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien kokemusten mukaan esimerkiksi seuraa heille toimitettuja viikkokirjeitä tai -raportteja. Vastaajat kertoivat epäkiinnostuksen tuntuvan lannistavalta, mutta he eivät olleet kuitenkaan aikeissa lopettaa dokumentointia. Toiveena oli, että myös epäaktiivinen huoltaja kiinnostuisi myöhemmin lapsensa varhaiskasvatukseen liittyvistä dokumenteista ja löytäisi ne silloin lapsen kansioista. Huoltajien aktiivisuuden puute näkyi haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien arvioiden mukaan myös esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen täyttämässä sekä yleisenä arvostuksen puutteena varhaiskasvatusta kohtaan.

Ja ehkä toi huoltajien aktiivisuus on, niinku et, jos ne vanhemmat on tosi kiinnostuneita oikeesti siitä lapsesta, et mitä ne tääl tekee ja et miten, niin se kannustaa myös hirveesti enemmän siihen, et otetaanpa valokuvia tästä tilanteesta. Ku et jos kukaan vanhemmista ei kato niitä kuvia tai oo millään tavalla kiinnostuneita tai tuolla ku ne hakee, niin sitten tavallaan se vähän vie sitä meidän motivaatiota myöskään tuottaa sitä niin paljoo. Niin sit tavallaan, ku ne huoltajat on kiinnostuneita siitä, ja ne kyselee, myös tavallaan se palaute tulee siitä. Hyvää palautetta siitä, kun ne näkee sen toiminnan, niin ne on kyllä ollu tosi tyytyväisiä siitä. (Veera)

- - Mutta se huoltajien aktiivisuus, jos tulee tietenkin kommentteja toiseenkin suuntaan. Ai jaa, että ei me olla käyty kattomassa niitä teidän laittamia raportteja, niin, että ai, teillä on semmosiakin? Niin tietenkin sitten vähän tulee, et, noh, se lannistaa tietenkin. Mut toisaalta sitten se mulle ainakaan henkilökohtaisesti tee sitä, että mä lopettaisin sitten sen kaiken dokumentoimisen eli valokuvaamisen taikka tekstien laittamisen. Vaan nimenomaan niinku ehkä sitä suuremmallakin, et halua tehdä, et sitten, kun ne vanhemmat joskus kävis siellä kattomassa - - mitä me ollaan tehty, nii vois hämmästyä. Se olis sitten heille tärkeätä. (Päivi)

Haastateltavilta varhaiskasvatuksen opettajilta kysyttiin vielä, mikä muu voi ohjata pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiseen liittyviä valintoja. Eräs vastaaja kertoi näkevänsä pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Näyttämällä huoltajille, miten varhaiskasvatusta toteutetaan ja mitä päiväkodissa teh-

dään, varhaiskasvatuksen opettajien työn arvostuksen olisi vastaajan mukaan mahdollista kasvaa. Myös toisista yksiköistä saatavien ideoiden nähtiin vaikuttavan pedagogisen dokumentoinnin tapoihin uusien ideoiden muodossa.

Mä haluan avata sillei yhteiskunnallisesti tätä meidän työtä. Ja vanhemmat on must se reitti, et mitä kautta ihmisille valkenee, mitä täällä oikeesti tehdään ja mitä täällä tapahtuu. Ja mikä merkitys täl meidän työllä on. Ni sen takii mä koen, et se pedagoginen dokumentointi on myös jotenki kanava silleen laajempaan vaikuttamiseen. Ja sit siks siihen kannattaa myös panostaa. (Salla)

Jos on kesäpäivystyksii tai joulupäivystyksii, ku siel on eri yksiköistä ihmisiä, ni siel tulee keskusteluu. Ni niistäki saa aika kivoi vinkkei niinku erinäisii, mut myös tähän pedagogisee dokumentointii. Et siel ku tulee joka puolelt sitä porukkaa, ni se on iha kiva kuullaki, et miten missäki toimitaan. (Ulla)

Toiminnan kehittämisessä ja uusien toimintamallien omaksumisessa tarvitaan haastattavien varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan myös paljon henkilöstön välistä keskustelua. On päätettävä yhdessä asian olevan tärkeä ja merkityksellinen, sillä muutos on usein vaikea. Tapa, jolla toiminnan muutosta lähdetään toteuttamaan tulee olla yhteisesti pohdittu ja sovittu. Haastattavien varhaiskasvatuksen opettajien mukaan pedagogisen dokumentoinnin haasteena on usein sekä ajan että resurssien puute, varsinkin jos henkilöstöä on poissa. Pedagogiseen dokumentointiin tarvitaan aikaa ja aina sitä ei ole.

6.4 Huoltajien osallisuutta parhaiten lisäävä pedagoginen dokumentointi

Kysyimme haastattelun viimeisessä osiossa varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä siitä, millaiset pedagogisen dokumentoinnin tavat toimivat heidän mielestään parhaiten, jos tavoitteena on huoltajien osallisuuden lisääminen. Suurin osa vastaajista mainitsi jälleen valokuvat sekä videot, jotka koettiin konkreettisiksi ja käytännön läheisiksi ja joiden avulla varhaiskasvatusta on helppoa välittää ja esitellä huoltajille mutkattomalla tavalla.

- - Se on usein niin, et ne on ne tietyt vanhemmat, jotka osallistuu ja kertoo mielipiteitään tai antaa palautetta tai ikäänkuin osallistuu tai on osallisia. Mut sit se, et miten aktivoida ne vanhemmat, jotka ei välttämättä niin helposti tuu. Et sitä ollaan täs paljon mietitty. Mut kyl jotenki mun mielest semmonen helposti lähestyttävyyys. Konkreettisuus, just nää valokuvat ja videot, mitkä on jotenki käytännön läheisii. (Salla)

Valokuvia kiinnitetään vastaajien mukaan seinälle, lisätään sähköiseen järjestelmään tai lasten omiin kansioihin. Kuvia voidaan esitellä huoltajille myös esimerkiksi vanhem-

painilloissa ja samalla kuvien sisällöitä ja tapahtumista voidaan keskustella yhdessä. Joissain yksiköissä huoltajat voivat kommentoida kuvia sähköisen järjestelmän kautta, jolloin myös kuvien ajankohtaisuus on tärkeää. Haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien mielestä valokuvat ja videot kertovat paljon ja niiden avulla varhaiskasvatuksen arjesta kertominen on helpompaa. Yksi vastaajista kaipasi mahdollisuutta käyttää älypuhelimien sovellusta, jossa voisi viestien lisäksi lähettää myös valokuvia toiminnasta. Sovelluksen avulla myös huoltajien kotona tapahtuvalle dokumentoinnille syntyisi luonteva kanava.

Olen kuullu, että jossain ryhmissä vanhempien WhatsApp-ryhmiä, jossa he laittaa vanhemmalle, että tällasta tapahtu ja he pystyy kans heti viestittelee kans siitä. Jotain tämän tyyppistä ehkä toivois, niinku saada vanhempien osallisuutta. Koska sitten sinne vois laittaa kotoa kuvia, kotoa ei oo nyt sitä dokumentointia. (Sini)

Huoltajien osallisuutta lisäävä usein käytetty tapa on lasten piirustusten ja askartelujen laittaminen huoltajien nähtäväksi. Erään haastateltavan mukaan huoltajat ovat toisinaan yllättyneitä nähdessään lapsensa piirustuksia, koska eivät ole huomanneet lapsessaan kiinnostusta piirtämiseen kotona. Huoltajia voidaan pyytää katsomaan lapsen tekemiä piirustuksia ja askarteluja, ja niiden äärelle voidaan pysähtyä yhdessä. Lisäksi lasten leikkejä voidaan dokumentoida kirjoittamalla ne ylös sanatarkasti.

- - Tai sit just et "ai piirtääkse se tolla tavalla piirustuksia, et ei kotona kiinnosta yhtään". Ni tavallaan yllättää vanhempia positiivisesti kyl sit sellaset. Ja näytetäänki, et hei tuu kattomaa - - Niinku semmost leikkien kertomiset. Sitä ei nyt sillä lailla dokumentoida - - No välillä dokumentoidaan ihan niinku repliikkien mukaan, on sitäki tehty. Että aikuinen istuu ja sit se lasten jokainen repliikki kirjoitetaan. Ni niistä ne tavallaan tykkää. Et "ai et osaaks se tommosiaki sanoja" tai "ai tommost leikkii". (Ulla)

Vanhempainillat nousivat esiin myös toiminnallisten osuuksiensa kautta, jotka koettiin huoltajien osallisuutta lisäävinä. Eräs haastateltava kertoi, että huoltajat voivat vanhempainillassa osallistua esimerkiksi askarteluun, jossa tehdään lapsille yllätyksiä joulukalenterin luukkuihin. Osa myös kertoi, että vanhempainillassa on myös mahdollisuus antaa palautetta ja siten vaikuttaa varhaiskasvatuksen toiminnan sisältöihin. Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan huoltajien on helpompi ideoida ja antaa palautetta pienryhmissä tapahtuvan keskustelun kautta kuin jos palautetta pyydetään koko ryhmän yhteisessä keskustelussa. Huoltajilta toivottiin myös lisää ideoita ja ajatuksia. Osassa yksiköitä on muodostettu vanhempainoimikuntia, joiden kautta varoja keräämällä huoltajat voivat osallistua sisällön tuottamiseen hankkimalla yksikköön esimerkik-

si jonkin kulttuuriesityksen. Eräs vastaaja harmitteli, ettei vanhempaintoimikuntaa vielä ole.

Mä tykkään siitä meidän vasupuun ideasta. Että siinä ne näkee, mut ehkä siihen pitäis just lisätä enemmän sitä huoltajien osallisuutta, et johonkin kohtaa lisätä semmonen, et niiltä saa tulla niitä toiveita ylipäättänsä toimintaan ja tapahtumiin ja sellasiin. Meillä ei ole vielä esim. vanhempaintoimikuntaa eikä mitään täällä, mikä sit taas lisäis tietyltä osin sitä vanhempien aktiivisuutta myös tohon toimintaan. (Veera)

Huoltajien osallisuutta lisäävänä tekijänä mainittiin myös viestinnän laatu ja tapa. Välitön, avoin, rento ja asiallisella tavalla mukava viestintä huoltajien kanssa toimii monen haastatellun mielestä parhaiten. Erään varhaiskasvatuksen opettajan suoraan aamupöydästä yhdessä lasten kanssa lähettämä viikkokirje oli ollut hyvin onnistunut kokeilu, ja huoltajilta oli tullut paljon ilahtunutta palautetta sen välittömyydestä. Virallisuutta vähentämällä huoltajien suuntaan tapahtuvaan kirjalliseen viestintään on mahdollista saada mutkattomuutta ja nopeutta. Myös huoltajien kohtaamisessa ja yhteisissä keskusteluissa varhaiskasvatuksen opettajat voivat kannustaa huoltajia osallistumaan, jolloin vuorovaikutuksen on hyvä olla innostavaa. Lisäksi myös vanhempaintoimikunnan kautta tapahtuu huoltajien kanssa heidän osallisuuttaan lisäävää viestintää. Viestintä voi olla arkisten asioiden lisäksi myös pedagogista varhaiskasvatuksen toiminnan sisältöjä avaavaa viestintää.

Huoltajia kutsutaan mukaan yksikön toimintaan esimerkiksi erilaisten juhlien järjestämisen muodossa. Huoltajat voivat olla juhlien yleisöä mutta joskus myös sen järjestäjiä. Varhaiskasvatusyksiköissä juhlitaan perinteisesti ainakin jouluisin, keväisin ja äitien- ja isänpäivinä. Valmisteltuihin esityksiin perustuvien juhlien sijaan voidaan järjestää muun muassa joulupolku, jossa huoltajat kiertävät yksikössä erilaisissa toimintapisteissä yhdessä lastensa kanssa. Toisinaan huoltajat voivatkin viipyä juhliin liittyen päiväkodissa pidemmän aikaa lapsensa seurassa esimerkiksi äitien- ja isänpäivänä samanaikaisesti muiden huoltajien kanssa. Osa vastaajista koki huoltajien pidemmän läsnäolon haastavaksi esimerkiksi hankalasta ajankohdasta johtuen, mutta asiaan suhtauduttiin kuitenkin ajatuksena innostuneesti. Huoltajia mietittiin pyydettyväksi mukaan myös esimerkiksi metsäretkelle, ja joissain yksiköissä näin on jo toimittu.

Meilläähän on siis myös talossa, missä vanhemmat osallistuu ihan huiman upeasti, on on äitienpäivä- ja isänpäivätapahtumat, joulupolut, kaikki tämmöset ja ja kevään kevään juhlat. - - Isänpäivätapahtuma oli tänä vuonna sellanen, että - - isät sai tulla tänne lasten kanssa leikkimään, pelaamaan tai muuta. Ja käytännössä sataprosenttinen osallistuminen. Ja esmes meidän ryhmästä yks lapsi oli niin onnellinen - - Se oli niin merkittävä nimenomaan niinkun tästä näkökulmasta, että

isän kanssa oltiin täällä. - - Se oli aamupäivällä kaks tuntia ja iltapäivällä kaks tuntia, ikään kuin avoimet ovet. Ja iltapäivällä - - puol kolmen aikaan oli jo ensimmäisiä isiä, ja sit me pikkuhiljaa niiden kanssa lähetettiin ulos, joiden isät ei ollu tullu, ni he sit sai täällä olla - - ja pitkään, oli jotkut sen kaks tuntia leikkimässä - - Ja nyt tehdään sitte, ens keväänä on äideille se vastaava. - - Et kyllähän toki sit siitä, kun me täällä järjestetään niin meillä itellä tulee sitä dokumentointia siitä tekemisestä, mitä perheille tarjotaan. (Anna)

Huoltajat voivat osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan sisältöön tulemalla paikalle päiväkotiin esimerkiksi esittelemään omaa ammattiaan tai muuta erityisosaamistaan. Huoltajat voivat järjestää lapsille toimintaa myös yksikön ulkopuolella. Osa huoltajista on auttanut henkilöstöä myös muun muassa pienissä korjaustehtävissä, kuten lamppujen vaihtamisessa.

Yks vie isommat ratsastustallille. Piparinleivontaa, koristelua, tanssimista - - Ne osallistuu konkreettisesti, niinku tosi yllättävää. Et nyt koko syksy on käyty niit heidän, et he tulee tänne tekemään. Yks teki syntymäpäiväkortteja, mun mielest tosi upeeta, ja sitte siit kirjattiin ja kaikki vanhemmat sai tiedon. Et se on semmone, et he konkreettisesti halus osallistua. (Helena)

Huoltajien mahdollisuuden dokumenttien tuottamiseen erilaisten lomakkeiden ja vanhempainiltojen toiminnallisten osuuksien lisäksi otti haastattelussa esiin muutama vastaaja. Huoltajia pyritään aktivoimaan esimerkiksi sukupuun tai taidekotitehtävien tekemisen avulla, jota he voivat toteuttaa kotona yhdessä lapsensa kanssa. Huoltajia voidaan myös pyytää ottamaan kotona kuvia esimerkiksi tiettyä tarkoitusta kuten isänpäiväkorttia varten. Tehtävät pyritään vastaajien mukaan pitämään huoltajien kannalta helppoina ja mukavina toteuttaa.

7 Johtopäätökset

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) määrittelee pedagogisen dokumentoinnin sen tarkoitusten, tavoitteiden ja prosessin eri osa-alueiden kautta. Haastattelimme varhaiskasvatuksen opettajista useat olivat hyvin perillä pedagogisen dokumentoinnin määritelmästä ja tavoitteista, sekä sen erilaisista toteuttamisen tavoista. Pedagoginen dokumentointi -hanke oli toiminut siihen osallistuvissa varhaiskasvatussyksiköissä aiheen käsittelyä tukevana ja aktivoivana tekijänä. Osa haastatelluista pohti yhä pedagogisen dokumentoinnin määritelmää sekä sen prosessia, ja miten sitä voisi käyttää enemmän omassa työssään myös huoltajien osallisuutta paremmin lisäävällä tavalla. Pedagoginen dokumentointi ei haastattelujen perusteella ole vielä saavuttanut kaikissa varhaiskasvatussyksiköissä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sille määriteltyä asemaa varhaiskasvatuksen keskeisenä työmenetelmänä (OPH 2018:

37), vaan sen kehittyminen ja hyödyntäminen muun muassa varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun välineenä vaatii lisää koulutusta, aikaa ja resursseja.

Pedagogisessa dokumentoinnissa huoltajien kanssa yhteistyössä käytetyistä konkreettisista dokumentoinnin tavoista nousivat esiin lomakkeisiin liittyvä dokumentointi sekä varhaiskasvatuksen toiminnan ja lasten kasvun ja kehityksen dokumentointi muun muassa kuvien, videoiden, piirrosten, lasten omien kansioiden, havainnoista tehtyjen muistiinpanojen tai viikkokirjeiden muodossa. Käytetyt dokumentoinnin tavat vastasivat pääosin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakin mainittuja dokumentoinnin tapoja (OPH 2018: 37; Rintakorpi 2018: 11). Huoltajat osallistuivat vastaajien mukaan myös tuottaen itse dokumentteja kotona esimerkiksi johonkin yhdessä lapsen kanssa toteutettavaan tehtävään liittyen tai perheen arjen valokuvia esittäen. Vanhempainiltojen toiminnallisissa osioissa käytettiin haastateltujen varhaiskasvatuksen opettajien yksiköissä esimerkiksi vasupuita, joiden avulla huoltajien oli mahdollista osallistua Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laajojen osa-alueiden pohtimiseen lasten oppimisen näkökulmasta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittelemä laaja-alainen osaaminen koostuu tiedoista, taidoista, arvoista ja asenteita, ja se ohjaa varhaiskasvatuksen yleisiä tavoitteita ja toimintaympäristöä. Oppimisen alueet on puolestaan toiminnan suunnittelussa käytetty jaottelu. (Ahonen 2017: 44–47, 162–163). Vanhempainilloissa oli vastaajien mukaan hyvä tilaisuus kertoa myös erilaisista varhaiskasvatussyksikössä käytettävistä menetelmistä sekä osallistua yksikön toimintasuunnitelman laatimiseen. Yksikön toimintasuunnitelma määrittelee esimerkiksi yksikön erityispiirteet ja painotukset (Parrila & Fonsén 2016b: 74–75).

Haastateltujen varhaiskasvatuksen opettajien kertoman perusteella huoltajien kanssa toteutettavia dokumentteja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa erityisesti varhaiskasvatussuunnitelmista nousseiden lasten kiinnostuksen kohteiden ja tarpeiden perusteella tehdyssä koonnissa. Toimintakauden alussa käytyjen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen dokumentoinnista nostetut lasten tarpeita ja kiinnostuksen kohteita vastaavat sisällöt yhdistetään ryhmän toiminnan sisältöjä ja pedagogisia tavoitteita ohjaavaksi toimintasuunnitelmaksi, jota tarkastellaan ja päivitetään jatkuvasti toimintakauden aikana (Parrila & Fonsén 2016b: 76–79; Ahonen 2017: 19–21.) Vastaajat kertoivat pyytävänsä myös aktiivisesti huoltajien ideoita ja kommentteja, joka huoltajien osallisuutta lisäävänä toimenpiteenä noudattaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoitetta ottaa huoltajat mukaan myös varhaiskasvatuksen arviointiin (OPH 2018: 37). Vastaajat kertoivat pyrkivänsä vastaamaan huoltajien aloitteisiin nopeasti,

jos niitä saavat. Moni vastaaja toivoi huoltajien osallistuvan aktiivisemmin toiminnan arviointiin sekä ideoiden esittämiseen, mutta koki huoltajien tyytyväisyyden varhaiskasvatuspalveluita kohtaan vähentävän palautteen antamisen tarvetta.

Huoltajien osallisuuden lisäämisen keinoja oli haastateltujen varhaiskasvatuksen opettajien mukaan pohdittu varhaiskasvatusyksiköissä paljon. Huoltajat osallistuvat vastaajien kertoman mukaan ennen kaikkea lapsen aloituskeskusteluun, varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluihin sekä LEOPS-keskusteluun, mutta esimerkiksi muissa siirtymäprosesseissa, kuten saman yksikön pienten ryhmästä isojen ryhmään siirtyessä huoltajat osallistuvat keskusteluihin ja tiedon siirtämiseen vain harvoin. Huoltajien osallisuus toteutuu vastaajien mukaan usein kaikkein mutkattomimmin valokuvien ja videoiden avulla, jonka mainitsivat lähes kaikki vastaajat. Toistuvimpana huoltajien osallisuutta lisäävänä tekijänä vastaajat nostivat esiin päivittäiset kohtaamiset lapsen tuonti- ja hakutilanteissa, joissa huoltajat voivat keskustella esimerkiksi lapsen kuulumisista ja esittää aloitteita. Välittömän, rennon, avoimen ja asiallisen vuorovaikutuksen katsottiin toimivan huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä parhaiten. Vuonna 2011 toteutetun tutkimuksen mukaan huoltajien tekemät aloitteet sekä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa että varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa koskivat pääasiassa heidän omaan lapseensa liittyviä asioita, kuten perushoitoa tai pedagogista toimintaa. Vanhempainiloissa aloitteet koskivat pedagogisen toiminnan lisäksi myös muun muassa fyysistä ympäristöä. (Venninen 2011: 10–12.) Myös tekemiemme haastattelujen perusteella huoltajien kanssa toteutuva vuorovaikutus päivittäisissä tilanteissa kohdistui eniten omasta lapsesta saatavaan informaatioon sekä pedagogiseen viestintään.

Vastaajat mainitsivat huoltajien kanssa tapahtuvassa viestinnässä merkityksellisiksi tekijöiksi viestinnän laadun ja sen tavat niin arkiviestinnässä kuin myös pedagogisessa viestinnässä. Virallisuutta pyrittiin haastattelemiemme varhaiskasvatuksen opettajien kertoman mukaan vähentämään muun muassa rennompien viikkokirjeiden lähettämisen muodossa tai vanhempainiloissa mahdollistuvan toisenlaisen kontaktin luomisen muodossa. Vastaajien mukaan vanhempainillat mahdollistavat huoltajien välisen yhteisen keskustelun sekä verkostoitumisen. Haasteena huoltajien osallisuuden lisääntymiselle nähtiin haastateltujen varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksen mukaan kieliongelmat sekä huoltajien epäaktiivisuus tai kiinnostuksen puute, kuten myös vanhempainoimikunnan puuttuminen. Esimerkiksi osa vastaajista kertoi, etteivät huoltajat seuraa heille lähettyjä viikkoraportteja tai muuta heille tuotettua materiaalia. Huoltajien osallisuuden toteutumista voidaan pyrkiä mittaamaan erilaisten osallisuutta mittaavien

porrasmallien avulla, kuten esimerkiksi Seija Järven huoltajien osallisuuteen liittyvien päätösvaltakapuiden avulla (Järvi 2006: 5). Nivalan ja Ryytäsen mukaan osallisuuden ylimmälle portaalle nouseminen ei kuitenkaan ole kaikissa tilanteissa tai ympäristöissä eri osallistujien tavoitteena, vaan jokin alempi porras voi olla joskus sopivampi (Nivala & Ryytänen 2013: 23). Myös haastattelujemme perusteella voidaan todeta, etteivät kaikki huoltajat tavoittele osallisuutensa jatkuvaa lisääntymistä lapsensa varhaiskasvatukseen liittyen, vaan he ovat tyytyväisiä nykytilanteeseen.

8 Pohdinta

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa varhaiskasvatuksen opettajien haastattelujen avulla tietoa siitä, millaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja he käyttävät toimissaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Haastatelluista varhaiskasvatuksen opettajista suurin osa kertoi pohtineensa aihepiiriä monipuolisesti sekä myös osallistuneensa pedagogiseen dokumentointiin liittyvään kehittämistyöhön. He tavoittelivat eri keinoin huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön sille eri säädöksissä ja suunnitelmissa määriteltujen tavoitteiden toteutumista. Haastattelujen kautta saimme muodostettua kuvan heidän tekemästään yhteistyöstä huoltajien kanssa niin pedagogiseen dokumentointiin kuin myös yleisesti varhaiskasvatukseen liittyen, joka oli monipuolinen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen sekä vuorovaikutukseen pyrkivä.

Haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat monin erilaisin esimerkein tavoistaan pyrkiä osallistamaan huoltajia. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen ja vanhempainiltojen lisäksi huoltajia osallistettiin esimerkiksi viestinnän, vuorovaikutuksen ja toiminnan kuvallisen esittelyn keinoin. Dokumentointivälineinä toimivat muun muassa valokuvat, videot, piirroukset, askartelut, lomakkeet, muistiinpanot sekä yhteiset keskustelut ja kohtaamiset eri tilanteissa. Muun muassa pedagogisen viestinnän avulla huoltajille välitettiin tietoa varhaiskasvatuksen toiminnan sisällöistä ja niiden pedagogisista tavoitteista. Huoltajia kannustettiin lisäksi osallistumaan varhaiskasvatuksen konkreettiseen toimintaan esimerkiksi isänpäivänä lapsensa ryhmään leikkimään saapumalla, yhteiselle metsäretkelle osallistumalla tai omasta ammatista lapsiryhmälle kertomalla.

Pedagogisen dokumentoinnin tapojen valitsemiseen haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat vaikuttavan muun muassa varhaiskasvatusyksikön yhteinen kehittämissyö ja yhteiset ohjeet, eritasoiset säädökset ja toimintasuunnitelmat sekä varhaiskasvatuksen opettajien omat kokemukset, taidot ja ajatukset. Myös yhteiskunnallisen

vaikuttamisen mahdollisuus nousi esiin yhtenä vaikuttimena. Huoltajien osallisuutta pyrittiin vastauksien perusteella lisäämään toiminnan sisältöjä ja niiden pedagogisia perusteluja näkyväksi tekemällä, huoltajia mukaan toiminnan suunnittelu-, toteutus- ja arviointiprosessiin mukaan ottamalla, huoltajien keskinäistä verkostoitumista mahdollistamalla sekä erilaisilla yhteisillä keskusteluilla. Haastattelujen perusteella ilmeni, että varhaiskasvatuksen opettajat kokivat resurssien puutteen, hyvien dokumentointivälineiden puutteen sekä yhteisen kielen puuttumisen huoltajien kanssa luovan ajoittain haasteita laadukkaan pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiselle.

Sopivana jatkotutkimuksen aiheena näemme huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksessa sekä pedagogisessa dokumentoinnissa vaikeuttavien tai estävien tekijöiden tarkastelemisen, jonka avulla myös vastaavia osallisuutta mahdollistavia tekijöitä voisi tarkastella syvällisemmin.

Lähteet

Ahonen, Liisa 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alanko, Maria & Kankaanranta, Marja & Smeds, Kati & Purola, Karoliina 2018. Pedagogisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli. Diggaa mun digimatkaa – Digga min digiresa -kehittämishankkeen sivut. Saatavana osoitteessa: <<https://peda.net/hankkeet/dmd/pmvm:file/download/9f7fa2d0b702bd2d756bb7ae9053b8a735f87508/PedagoginenMalli-Vanhemmat-mukanapdf.pdf>>. Luettu 14.3.2019.

Alasuutari, Maarit 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Helsinki: Vastapaino.

Alasuutari, Maarit & Markström, Ann-Marie & Vallber-Roth, Ann-Christine 2014. Assessment and documentation in early childhood education. London, New York: Routledge.

Dahlberg, Gunilla & Moss, Peter & Pence, Alan R. 2013. Pedagogical documentation: a practice for reflection and democracy. Teoksessa Dahlberg, Gunilla & Moss, Peter & Pence, Alan R.: Beyond Quality in Early Childhood Education and Care. Languages of evaluation. 3rd edition. Abingdon: Routledge. 152–167.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10.painos. Tampere: Vastapaino.

Espoon kaupunki 2017. Espoon varhaiskasvatussuunnitelma. Suomenkielinen varhaiskasvatus. Saatavana osoitteessa: <https://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Lapsi_varhaiskasvatuksessa/Varhaiskasvatussuunnitelma>. Luettu 15.3.2019.

Heikka, Johanna 2016. Jaettu pedagoginen johtajuus ja opettajajohtajuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Parrila, Sanna & Fonsén, Elina (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Jyväskylä: PS-kustannus. 43–58.

Heikka, Johanna & Hujala, Eeva & Turja, Leena & Fonsén, Elina 2017. Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. 56–68.

Heinimaa, Elisse 2011. Reggio Emilian kunnalliset päiväkodit. Pedagoginen suunnan näyttäjä maailmalla. Teoksessa Paalasmaa, Jarno (toim.): Lapsesta käsin. Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS-Kustannus. 277–282.

Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Helsingin kaupunki 2011. 4-vuotiaan lapsen Hyve-mallin mukainen varhaiskasvatuskeskustelurunko. Perheentuki. Saatavana osoitteessa: <https://www.hel.fi/static/sote/perheentuki/pdf/P%c3%a4iv%c3%a4hoito_4vuotiaan%20lapsen%20vasukeskustelurunko%20%20SUOMI.pdf>. Luettu 30.9.2018.

Helsingin kaupunki 2018. Lasten yksilöllisyyden huomiointi sai parhaat pisteet varhaiskasvatuksen asiakaskyselyssä. Uutiset. Saatavana osoitteessa: <<https://www.hel.fi/uutiset/fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/Lasten-yksilollisyyden-huomiointi-sai-parhaat-pisteet>>. Luettu 15.3.2019.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hyve hallussa 2018. Tarkka, Kirsi & Komi, Aulikki & Nevanen, Salla & Tuominiemi-Lilja, Terhi (toim.): Opas vanhempien, päivähoidon ja neuvolan yhteistyön vahvistamiseen lapsen laajan 4-vuotistarkastuksen yhteydessä. Helsinki: Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa: <http://www.socca.fi/files/3130/Hyve_hallussa_-opas.pdf>. Luettu 4.10.2018.

Hämäläinen, Juha 2001. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Opetusjulkaisuja 1/1999. 2.painos. Kuopio: Kuopion yliopisto. Liite 1.

Järvi, Seija, 2006. Varhaiskasvatus osallisuuden näkökulmasta. Pukari, Pirjo (toim.): Vanhemmat osallisina. Käsitteistöä ja menetelmän kehittelyä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 1–13. Saatavana osoitteessa: <<http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/Vanhemmatosallisina.pdf>>. Luettu 3.10.2018.

Kallio, Virve 2017. Lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Saatavana osoitteessa: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201706192047>>. Luettu 2.10.2018.

Kinos, Jarmo 2001. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus. Teoksessa Hujala, Eeva (toim.): Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy. 1–58.

Kirkkonummi n.d. Diggaa mun digimatkaa. Digimatka jatkuu ja laajenee. Saatavana osoitteessa: <<https://www.kirkkonummi.fi/diggaa-mun-digmatkaa-digmatka-jatkuu-ja-laajenee>>. Luettu 3.2.2019.

Kokljuschkin, Mikael 1999. Seikkailuun!. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Tampere: Kirjayhtymä.

Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, Johanna & Fonsén, Elina & Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. 16–40.

Metropolia 2018. Pedagoginen dokumentointi osana oman työn arviointia ja osallisuuden tukemista. Hankkeen rahoitushakemus. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Teoksessa Hämäläinen, Juha (toim.): Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2013. 14. vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. 9–41.

Ojala, Mikko 2009. Varhaiskasvatuksen käytännön kehittäminen reflektion avulla. Teoksessa Ojala, Mikko & Venninen, Tuulikki & Mäkitalo, Anna-Riitta & Vilpas, Birgitta (toim.): Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22, 2009. Helsinki: VKK-Metro. 27–36. Saatavana osoitteessa: <http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf>. Luettu 6.2.2019.

OPH (Opetushallitus) 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf>. Luettu 18.9.2018.

OPH (Opetushallitus) 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf>. Luettu 15.3.2019.

Parrila, Sanna & Fonsén, Elina 2016a. Arviointimenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto. Teoksessa Parrila, Sanna & Fonsén, Elina (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Jyväskylä: PS-kustannus. 91–114.

Parrila, Sanna & Fonsén, Elina 2016b. Pedagogisen johtamisen prosessi. Teoksessa Parrila, Sanna & Fonsén, Elina (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Jyväskylä: PS-kustannus. 59–90.

Rintakorpi, Kati 2014. Pedagoginen dokumentointi välineenä 1–3-vuotiaiden osallisuuden päivähoidon aloitusvaiheessa. Teoksessa Heikka, Johanna & Fonsén, Elina & Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. 133–154.

Rintakorpi, Kati 2018. Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, osa 24. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229852/Varhaisk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 17.9.2018.

Rintakorpi, Kati & Lipponen, Lasse & Reunamo, Jyrki 2014. Documenting with parents and toddlers: a Finnish case study. *Early Years: An International Research Journal* 34 (2), 188–197.

Rintakorpi, Kati & Vihmari-Henttonen, Elsa 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus.

Rusanen, Sinikka & Kuusela, Mirva & Rintakorpi, Kati & Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus.

Smeds, Kati 2017. Digga mun digimatkaa – Digga min digiresa -kehittämishanke kutsuu perheitä yhteiselle matkalle!. Digga mun digimatkaa – Digga min digiresa -

kehittämishankkeen sivut. Saatavana osoitteessa:
<<https://peda.net/hankkeet/dmd/tdmddmdks/dmddmdkkpym>>. Luettu 14.3.2019.

Tahkokorpi-Kamppuri, Sanja 2018. Vanhempien kokemuksia yhteistyön haasteista varhaiskasvattajien kanssa. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Saatavana osoitteessa:
<<http://tampub.uta.fi/handle/10024/103402>>. Luettu 2.10.2018.

TENK (Tutkimuseettinen neuvottelutoimikunta) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Saatavana osoitteessa: <<http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>>. Luettu 14.11.2018.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>>. Luettu 2.10.2018.

Venninen, Tuulikki & Leinonen, Jonna & Rautavaara-Hämäläinen, Maija & Purola, Karoliina 2011. "Lähes aina haettaessa sanotaan, että ihan ok päivä – mitä se lopulta tarkoittaa?". Lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2011:2. Helsinki: Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa:
<http://www.socca.fi/files/1618/Lasten_vanhempien_ja_henkilokunnan_osallisuus_paa_kaupunkiseudun_paivakodeissa_2011.pdf>. Luettu 17.3.2019.

Vuorenmaa, Maaret 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Acta Universitatis Tamperensis 2134. Tampere: Tampere University Press. Saatavana osoitteessa:
<<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0019-7>>. Luettu 17.3.2019.

Haastattelukysymykset

1) Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja käytät työssäsi huoltajien kanssa?

- Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja käytät sovitussa tapaamisissa huoltajien kanssa

- a) vanhempainilloissa?
- b) varhaiskasvatuskeskusteluissa?
- c) muussa, missä?

- Minkälaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja käytät muussa sovitussa toiminnassa huoltajien kanssa

- d) siirtymävaiheissa, kuten aloitus, siirtyminen isojen ryhmään / esikouluun / kouluun?
- e) muussa, missä?

- Mikä näitä valintoja ohjaa?

- f) Yksikön ohjeistukset ja toimintasuunnitelmat, miten?
- g) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, miten?
- h) Omat kokemukset ja ajatukset, koulutukset, miten?
- i) Huoltajien aktiivisuus, miten?
- j) Muu, mikä?

2) Millaiset pedagogisen dokumentoinnin tavat toimivat mielestäsi parhaiten, kun tavoitteena on huoltajien osallisuuden lisääminen?
